

*Załącznik do Uchwały Nr 4/39/14/IV
z dnia 20 stycznia 2014 r.
Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego*

*„Polityka senioralna województwa warmińsko-mazurskiego
na lata 2014-2020”*

Olsztyn, styczeń 2014 r.

Spis treści

Spis skrótów	3
Wstęp.....	4
1. Metodologia tworzenia Programu	7
3. Dane statystyczne dotyczące osób starszych w województwie warmińsko-mazurskim	18
4. „Srebrna gospodarka”	21
5. Wizja Programu.....	23
6. Obszary, cele strategiczne i szczegółowe, działania, wskaźniki.....	23
6.1. Zdrowie (profilaktyka, rehabilitacja), infrastruktura i usługi socjalne	23
6.1.1. Analiza SWOT	32
6.1.2. Cele strategiczne i szczegółowe, działania, wskaźniki.....	33
6.2. Aktywność społeczna, kulturalna i edukacyjna.....	36
6.2.1. Analiza SWOT	38
6.2.2. Cele strategiczne i szczegółowe, działania, wskaźniki.....	40
6.3. Aktywność zawodowa	44
6.3.1. Analiza SWOT	45
6.3.2. Cele strategiczne i szczegółowe, działania, wskaźniki.....	46
6.4. Turystyka, sport i rekreacja	49
6.4.1. Analiza SWOT	52
6.4.2. Cele strategiczne i szczegółowe, działania, wskaźniki.....	53
7. Wdrażanie Programu	56
7.1. Finansowanie Programu	56
7.2. Monitorowanie Programu	56
8. Skład Zespołu ds. opracowania Wojewódzkiego programu na rzecz osób starszych na lata 2014-2020.....	58
Załączniki	60
Załącznik nr 1. Harmonogram realizacji „Polityki senioralnej województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2014-2020”	61
Załącznik nr 2. Dobre praktyki w województwie warmińsko mazurskim w obszarze wsparcia osób starszych	73
Załącznik nr 3. Podmioty działające na rzecz osób starszych w województwie warmińsko-mazurskim w 2012 r.	76

Spis skrótów

ATW	Akademia Trzeciego Wieku
CBOS	Centrum Badania Opinii Społecznej
FOSa	Federacja Organizacji Socjalnych Województwa Warmińsko-Mazurskiego FOSa
GUS	Główny Urząd Statystyczny
MNiSW	Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego
NFZ	Narodowy Fundusz Zdrowia
OIS	Obserwatorium Integracji Społecznej
ONZ	Organizacja Narodów Zjednoczonych
OPS	Ośrodek Pomocy Społecznej (w tym Miejski, Miejsko-Gminny i Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej)
OZPS	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej
PAN	Polska Akademia Nauk
PCPR	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
POZ	Podstawowa opieka zdrowotna
PTTK	Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze
ROPS	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie
UE	Unia Europejska
UTW	Uniwersytet Trzeciego Wieku
WHO	Światowa Organizacja Zdrowia (ang. World Health Organization)

Wstęp

Proces starzenia się ludności jest zaliczany do najważniejszych zjawisk społecznych XXI wieku, a jego skutki stanowią i będą stanowić kluczowe wyzwanie w sferze polityki społecznej w najbliższych latach.

Według Strategii Lizbońskiej liczba ludności do 2050 roku będzie się zmniejszać, natomiast liczba ludności w wieku powyżej 65 lat wzrośnie o 60%, w stosunku do 2005 roku.

Świadomość nieuchronnego starzenia się społeczeństw staje się obowiązkowym elementem planowania przyszłości we wszystkich sferach życia. Powstaje wiele opracowań naukowych diagnozujących sytuację osób starszych w kraju i na świecie.

Na ich podstawie opracowywane są dokumenty europejskie i krajowe wyznaczające kierunki działań niezbędnych do podjęcia w celu przygotowania się do życia w znacznie zmienionej strukturze demograficznej, o których będzie mowa w dalszej części dokumentu.

Podejmując działania na rzecz osób starszych należy pamiętać, że działania państwa/władz publicznych nie zastąpią aktywności całego społeczeństwa. Dlatego ważne jest, aby samorządy terytorialne, które są najbliżej swoich mieszkańców, włączyły się w proces kreowania nowej, przyjaznej seniorom rzeczywistości.

W roku 2009 województwo warmińsko-mazurskie zamieszkiwało 206 036 osób w wieku poprodukcyjnym, co stanowiło 14,44% ogółu mieszkańców województwa, a w roku 2012 było to już 228 147 osób, co stanowiło 15,73% mieszkańców regionu.

Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego, mając na uwadze rosnący odsetek mieszkańców województwa w wieku poprodukcyjnym (w roku 2009 – 14,44% do 15,73% w roku 2012) od wielu lat prowadzi, wraz z partnerami, szereg działań na rzecz wsparcia i aktywizowania osób starszych w regionie Warmii, Mazur i Powiśla. Podejmowane działania służą przygotowaniu zarówno społeczeństwa jak i samych seniorów do życia w zmieniających się uwarunkowaniach społeczno-ekonomicznych.

Starość to naturalna faza życia ludzkiego następująca po młodości i dojrzałości. Obecnie jest ona kojarzona z obniżaniem sprawności organizmu, zarówno psychicznej jak i fizycznej, ograniczoną samodzielnością, obniżoną zdolnością przyswajania nowej wiedzy i umiejętności oraz dostosowywania się do wszelkich zmian. Często też, traktowana jest jako czynnik w znacznej mierze wpływający na wycofanie osób starszych z życia zawodowego i społecznego.

W związku z powyższym należy podjąć niezbędne działania w celu wypracowania pozytywnego wizerunku seniorów. Powinniśmy tak planować i działać, aby osoby starsze były pełnoprawnymi i aktywnymi obywatelami naszych społeczności.

Rozwiązanie szeregu problemów ważnych dla ludzi starszych wymaga zmian systemowych, zależnych od polityki rządu, ale jest także wiele sfer, gdzie zmiany mogą i powinny być wprowadzane z inicjatywy samorządu województwa, samorządów powiatowych i gminnych oraz instytucji, organizacji pozarządowych i samych obywateli.

Zapisy wyznaczające kierunki rozwoju polityki senioralnej województwa warmińsko-mazurskiego znajdują się w najważniejszych dokumentach strategicznych, określających kierunki rozwoju naszego regionu, w tym m. in. w *Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego*

województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2025 oraz w *Strategii polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2020*.

Ponadto, Uchwałą nr 1/2/09/III Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 6 stycznia 2009 r. przyjęto *Wojewódzki program na rzecz osób starszych na lata 2009-2013 „Pogodna i bezpieczna jesień życia na Warmii i Mazurach”*, opracowany we współpracy Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego z Federacją Organizacji Socjalnych Województwa Warmińsko-Mazurskiego, w którym wyznaczono cztery obszary wsparcia tj. zdrowie, profilaktyka, służba zdrowia; system wsparcia – infrastruktura i usługi socjalne; aktywność, zainteresowania i potrzeby duchowe osób starszych; wizerunek osoby starszej w społeczeństwie.

W 2011 r. opracowano raport z monitoringu wdrażania powyższego programu w latach 2009-2010¹. Kolejny monitoring zostanie przeprowadzony w 2014 r.

Okres wdrażania powyższego Programu dobiegł końca w grudniu 2013 r., w związku z czym zaszła potrzeba opracowania nowego Programu, będącego w dużej mierze kontynuacją działań Samorządu Województwa oraz partnerów na rzecz osób starszych.

Obecny Program jest dokumentem otwartym, co umożliwiać będzie podejmowanie różnorodnych, pożytecznych inicjatyw na rzecz osób starszych. Ma on charakter interdyscyplinarny, jego wdrażanie wymaga współpracy administracji rządowej i samorządowej: gminnej, powiatowej i wojewódzkiej oraz wielu partnerów: jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, instytucji oświaty, kultury i edukacji, jednostek służby zdrowia, instytucji kościelnych, a także podmiotów zajmujących się aktywizacją zawodową i społeczną oraz organizacji społecznych. Od ich zaangażowania w dużej mierze zależeć będą długofalowe efekty zaplanowanych działań

Określone w Programie cele i działania, wypracowano w szerokiej partycypacji społecznej z udziałem osób starszych.

W świetle dotychczasowych działań na rzecz osób starszych, podejmowanych przez administrację publiczną, szereg instytucji i sektor pozarządowy, można zauważyć postęp w zakresie wyrównywania szans osób starszych i przeciwdziałania ich społecznemu wykluczeniu. Sprzyjają temu również pozytywne zmiany zachodzące w świadomości społecznej, polegające na rozumieniu, że ten etap życia czeka każdego z nas i już dziś należy zadbać o równość praw wszystkich obywateli bez względu na wiek.

Mimo to, w dalszym ciągu osoby starsze napotykać zbyt wiele przeszkód, by mogły w pełni z tych praw korzystać. Dotychczasowe doświadczenia w realizacji zadań na rzecz osób starszych i coraz większa odpowiedzialność partnerów społecznych za stworzenie odpowiednich warunków życia wszystkim obywatelom bez względu na wiek pozwalają mieć nadzieję, że zwiększy się skuteczność wspólnych działań wynikających z tego Programu.

Rolą niniejszego Programu jest wytyczenie kierunków działań na rzecz osób starszych, koniecznych do podjęcia przez wszystkie sektory życia społecznego w celu kreowania rzeczywistości przyjaznej seniorom.

---

¹ Dokument do pobrania:

http://portal.warmia.mazury.pl/images/Departamenty/Regionalny_Osrodek_Polityki_Spoecznej/programy/raport_z_monitoringu.pdf

Ma on zatem być impulsem do wdrażania trwałych, systemowych rozwiązań na rzecz seniorów regionu Warmii, Mazur i Powiśla, zapobiegając tym samym powielaniu i rozproszeniu działań w tym kierunku.

1. Metodologia tworzenia Programu

Z inicjatywą opracowania „*Polityki senioralnej województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2014-2020*” wystąpił Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie oraz Federacja Organizacji Socjalnych Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (FOSa).

„*Polityka senioralna województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2014-2020*” skierowana jest do trzech grup odbiorców, tj.:

1. do osób w wieku powyżej 60 r.ż. – jako bezpośrednich odbiorców zaproponowanych w nim działań,
2. do osób w wieku ok. 55 r.ż., które dopiero wkraczają w okres senioralny,
3. do otoczenia osób starszych, czyli do całego społeczeństwa – jako pośrednich, a czasem i bezpośrednich odbiorców niniejszego Programu, szczególnie w kontekście edukowania o procesie starzenia się i przygotowania nas wszystkich do tego etapu życia.

Wyodrębnienie ww. grup wynika z przekonania, że aktywizacją i wsparciem należy objąć nie tylko osoby, które obecnie ukończyły 60 r.ż., ale konieczne są również działania służące właściwemu przygotowaniu się do zdrowej i aktywnej starości².

Według Głównego Urzędu Statystycznego jako osoby starsze uznaje się osoby w wieku 60 lub 65 lat i więcej. Wyodrębnia się grupy ekonomiczne oraz grupy biologiczne, określane w następujący sposób:

- grupy ekonomiczne:
  - ✓ ludność w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat),
  - ✓ ludność w wieku produkcyjnym (18-59 lat kobiety i 18-64 lat mężczyźni),
  - ✓ ludność w wieku poprodukcyjnym (60 lat i więcej kobiety; 65 lat i więcej mężczyźni),
- grupy biologiczne:
  - ✓ 0-14 lat – dzieci,
  - ✓ 15-64 lat – młodzież i dorośli bez osób starszych,
  - ✓ 65 lat i więcej – osoby starsze.

W kontekście wydłużonego w Polsce, od 2013 r., wieku aktywności zawodowej dla kobiet i mężczyzn do 67 r.ż. należy spodziewać się zmian w powyższych definicjach.

Główny Urząd Statystyczny starzenie się ludności definiuje jako proces zwiększania się udziału ludności w starszym wieku w ogólnej liczbie ludności. Określa się tzw. próg starości, tzn. wiek, po osiągnięciu którego można daną osobę zaliczyć do grupy ludności w starszym wieku. Najczęściej, jako próg, przyjmuje się jednolicie wiek 60 lub 65 lat, bądź wprowadza się odrębny próg dla mężczyzn – wiek 65 lat, a dla kobiet – 60 lat. W opracowaniach ONZ stosuje się dla kobiet i mężczyzn wiek jednolity – 65 lat.

W celu opracowania niniejszego Programu, Uchwałą Nr 19/256/13/IV Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 15 kwietnia 2013 r. powołano Zespół do spraw

---

² Zgodnie z ustaleniami Zespołu ds. opracowania niniejszego Programu.

opracowania *Wojewódzkiego programu na rzecz osób starszych na lata 2014-2020* oraz przyjęto harmonogram prac nad Programem.

Skład Zespołu stanowili przedstawiciele:

- 1) Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego,
  - 2) Wojewody Warmińsko-Mazurskiego,
  - 3) Rady do spraw Polityki Senioralnej przy Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej,
  - 4) Warmińsko-Mazurskiego Kuratora Oświaty w Olsztynie,
  - 5) Komendy Wojewódzkiej Policji w Olsztynie,
  - 6) Oddziału Terenowego TVP S.A. w Olsztynie,
  - 7) Radia Olsztyn S.A.,
  - 8) Federacji Organizacji Socjalnych Województwa Warmińsko-Mazurskiego FOSa w Olsztynie,
  - 9) Rady Organizacji Pozarządowych Województwa Warmińsko-Mazurskiego,
  - 10) Konwentu Ośrodków Pomocy Społecznej Województwa Warmińsko-Mazurskiego,
  - 11) Konwentu Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie Województwa Warmińsko-Mazurskiego,
  - 12) Domu Pomocy Społecznej „Niezapominajka” w Elblągu,
  - 13) Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie,
  - 14) Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Olsztynie,
  - 15) Narodowego Funduszu Zdrowia Warmińsko-Mazurskiego Oddziału Wojewódzkiego w Olsztynie,
  - 16) Okręgowej Izby Pielęgniarek i Położnych Regionu Warmii i Mazur z siedzibą w Olsztynie,
  - 17) Stowarzyszenia Gmin RP Euroregionu Bałtyk w Elblągu,
  - 18) Porozumienia Uniwersytetów Trzeciego Wieku Warmii i Mazur,
  - 19) Sieci Organizacji Paliatywnych Województwa Warmińsko-Mazurskiego PALIUM,
  - 20) Warmińsko-Mazurskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Olsztynie,
  - 21) Akademii Trzeciego Wieku przy Miejskim Ośrodku Kultury w Olsztynie,
  - 22) Rodzinnego Domu Pomocy „Maria” w Reszkach,
- oraz
- 23) Rzecznik Praw Osób Starszych Województwa Warmińsko-Mazurskiego,
  - 24) Zastępca Rzecznika Praw Osób Starszych Województwa Warmińsko-Mazurskiego.

Przed rozpoczęciem prac Zespołu, ROPS we współpracy z FOSą, w marcu 2013 r., zorganizował otwarte spotkanie dotyczące opracowywanego projektu *Wojewódzkiego programu na rzecz osób starszych na lata 2014-2020*. Wzięło w nim udział ok. 80 osób, wśród których były osoby reprezentujące jednostki organizacyjne pomocy i integracji społecznej, uniwersytety trzeciego wieku, kluby seniora oraz inne podmioty i organizacje pozarządowe zainteresowane podjęciem działań na rzecz poprawy warunków i jakości życia seniorów w województwie warmińsko-mazurskim.

Spotkanie było prowadzone nowatorską metodą *Open Space*, której ideą jest stworzenie możliwości i przestrzeni do dyskusji, ocen, komentarzy, zgłaszania rekomendacji i rozwiązań, przez możliwie dużą liczbę osób i podmiotów bezpośrednio zainteresowanych danym tematem. Uczestnicy spotkania zgłosili bardzo wiele ciekawych propozycji działań w siedmiu zaproponowanych obszarach do dyskusji, tj. zdrowie, aktywność zawodowa, pomoc

instytucjonalna nad wymagającymi opieki w domu, kultura i edukacja, sport i aktywność fizyczna, aktywność społeczna, turystyka. Powstał zbiór niezwykle cennych oraz inspirujących propozycji i pomysłów, które stanowiły materiał do prac nad Programem.

Spotkanie stanowiło również przestrzeń do debaty na temat partycypacji seniorów w realizacji lokalnych polityk publicznych. Była to jedna z dwunastu regionalnych debat tematycznych realizowanych w kilkunastu miastach Polski w ramach projektu Wspólnoty Roboczej Związków Organizacji Socjalnych WRZOS pt.: „*Aktywny senior – najlepszy rzecznik swoich społeczności*”, Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2012-2013.

W okresie styczeń-marzec 2013 r. Obserwatorium Integracji Społecznej (OIS), funkcjonujące przy ROPS, realizowało dwa badania. Jedno z nich, przeprowadzone w oparciu o opinie ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie, dotyczyło działań skierowanych do osób starszych w gminach i powiatach naszego województwa, drugie badanie obejmowało zagadnienia aktywności społecznej osób starszych oraz korzystanie przez osoby starsze z pomocy społecznej. W drugim badaniu respondentami było 296 osób z 25 instytucji organizujących zajęcia dla osób starszych, w tym w wieku 60 lat i więcej.

W kwietniu 2013 r., zakończono realizację dwóch raportów badawczych, będących wynikami powyższych badań tj.: „*Działania skierowane do osób starszych w gminach i powiatach województwa warmińsko-mazurskiego*” oraz „*Osoby starsze w województwie warmińsko-mazurskim – aktywność społeczna i korzystanie z pomocy społecznej*”³, z których wnioski i rekomendacje stanowiły swoistą diagnozę niezbędną do opracowania niniejszego Programu.

W okresie kwiecień-czerwiec 2013 r. odbyły się łącznie cztery spotkania warsztatowe Zespołu, podczas których wypracowano analizę SWOT, wizję Programu oraz cele, działania i wskaźniki do wyodrębnionych czterech obszarów działań na rzecz osób starszych.

W ramach współpracy nawiązanej ze Stowarzyszeniem Gmin RP Euroregion Bałtyk w Elblągu, jedno z powyższych spotkań miało charakter dwudniowych warsztatów i poświęcone było w szczególności zagadnieniu turystyki osób starszych w województwie warmińsko-mazurskim.

Spotkanie zorganizowane zostało w ramach projektu *TOURAGE – Rozwój turystyki osób starszych w regionach peryferyjnych*, realizowanego ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach programu *Interreg IV C*. Ogólnym celem projektu jest wzmocnienie gospodarki regionalnej poprzez rozwój turystyki dla osób starszych oraz wspieranie aktywnego i zdrowego starzenia się.

Mając na względzie jak najlepsze wykorzystanie potencjału tkwiącego w dotychczasowych działaniach na rzecz seniorów, instytucjach i organizacjach pracujących z osobami i na rzecz osób starszych, Zespół skupił się przede wszystkim na istniejących w tym obszarze zasobach ludzkich, instytucjonalnych i rzeczowych oraz na kreowaniu wizji i rozwiązań. Zastosowano metodę zwaną „scenariuszami przyszłości” (w nieco zmodyfikowanej formie), która polega na analizie stanu zastanego w poszczególnych obszarach Programu pod kątem posiadanych zasobów i mocnych stron, a następnie określeniu

---

³ Dokumenty do pobrania: <http://portal.warmia.mazury.pl/badania-i-analizy>.

stanu pożądanego (wizja, cele) i opracowaniu kroków dojścia od stanu zastanego do stanu pożądanego (działania).

W efekcie prac Zespołu określono cztery obszary aktywizacji i wsparcia osób starszych, tj.:

- Obszar I – Zdrowie (profilaktyka, rehabilitacja), infrastruktura i usługi socjalne,
- Obszar II – Aktywność społeczna, kulturalna i edukacyjna,
- Obszar III – Aktywność zawodowa,
- Obszar IV – Turystyka, sport i rekreacja.

Po zakończeniu części warsztatowej przystąpiono do prac nad projektem dokumentu. Powstał on w oparciu o materiał wypracowany podczas powyższych spotkań oraz na podstawie diagnoz i badań wykonanych przez zespół Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

Zgodnie z harmonogramem prac nad Programem, przyjętym Uchwałą Nr 19/256/13/IV Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 15 kwietnia 2013 r., na posiedzeniu dnia 15 października 2013 r. Zarząd przyjął projekt niniejszego Programu oraz skierował go do konsultacji społecznych.

Konsultacje społeczne, które trwały od 22 października do 29 listopada 2013 r., prowadzone były w formie informacji prasowych, ogłoszeń na stronach internetowych, otwartego spotkania konsultacyjnego, korespondencji e-mail pomiędzy samorządem województwa, a jednostkami samorządu terytorialnego oraz partnerami społecznymi.

Z przebiegu i wyników konsultacji sporządzono sprawozdanie⁴, które zostało podane do publicznej wiadomości poprzez zamieszczenie na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

Wszelkie zgłoszone w trakcie trwania konsultacji uwagi, opinie i propozycje zostały rozpatrzone i zgodnie ze sposobem odniesienia się do nich zostały wykorzystane przy opracowywaniu ostatecznego projektu niniejszego Programu.

---

⁴ Dokument do pobrania: www.bip.warmia.mazury.pl/urzed_marszalkowski/608/Konsultacje_spooleczne/

2. Zjawisko starzenia się społeczeństw w dokumentach strategicznych Europy, Polski i województwa warmińsko-mazurskiego

Współczesne europejskie społeczeństwo charakteryzuje się dynamicznymi zmianami w strukturze demograficznej ludności. W populacji Europy rośnie udział osób starszych, ze względu na niski wskaźnik dzietności oraz wydłużającą się długość życia. Według danych Eurostatu za 2011 rok osoby w wieku 65+ stanowiły 17,5% ludności w krajach Unii Europejskiej, przy czym w Polsce było ich 13,5% w całej populacji.

Tabela nr 1. Udział osób w poszczególnych grupach wiekowych UE-27 i Polsce w 2011 r.

	0-14	15-64	65+
UE-27	15,6 %	66,9 %	17,5 %
Polska	15,2 %	71,3 %	13,5 %

Źródło: Eurostat

Komisja oraz Rada UE podejmowała różnorodne inicjatywy związane z działaniami na rzecz osób starszych oraz aktywnego starzenia się. Unia Europejska nie wypracowała jednak oddzielnej polityki europejskiej w tym zakresie, ze względu na wielowymiarowy charakter zjawiska starzenia się ludności, uwarunkowania prawno-ustrojowe czy polityczne. Mimo tego państwa członkowskie współpracowały ze sobą w kwestiach związanych ze starzeniem się ludności poprzez szereg różnorodnych działań. Były one obecne m.in. w *Europejskiej Strategii Zatrudnienia* (oddzielne cele zatrudnieniowe dla ludności w wieku około emerytalnym), czy w strategii *Europa 2020*.

Po raz pierwszy kwestią starzenia się ludności zajęła się Rada Europejska na szczycie, który odbył się w Sztokholmie w marcu 2001 r. Rada ustanowiła fundamenty strategii na rzecz podjęcia głównych wyzwań gospodarczych i budżetowych związanych ze starzeniem się społeczeństw, w celu zachęcenia państw członkowskich do:

- szybkiego zredukowania zadłużenia,
- podniesienia wskaźników zatrudnienia i produktywności,
- przeprowadzenia reform systemów emerytalnych, służby zdrowia i opieki długoterminowej⁵.

Kolejnym istotnym wydarzeniem było wydanie przez Komisję Europejską w 2005 r. Zielonej Księgi „*Wobec zmian demograficznych: nowa solidarność między pokoleniami*”. Dokument zawiera opis wyzwań, wiążących się ze starzeniem społeczeństw Europy. Według zapisów Księgi, działania realizowane na forum unijnym powinny skupiać się wokół trzech priorytetów:

- przywrócenia przyrostu ludności (czemu powinno służyć unowocześnienie systemów zabezpieczenia społecznego, podniesienie wskaźnika zatrudnienia oraz kontrolowane wykorzystanie imigracji),

⁵ *Aktywność osób starszych i solidarność międzypokoleniowa. Statystyczny portret Unii Europejskiej 2012*, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg 2011, s. 11-12.

- czuwania nad równowagą międzypokoleniową oraz udziale w finansowaniu świadczeń emerytalnych oraz ochrony zdrowia,
- znalezienia nowych etapów przejściowych między fazami w życiu człowieka (tutaj znalazły się odwołania do rosnącej liczby „młodych emerytów”)⁶.

Dnia 29 kwietnia 2009 r. Komisja Europejska przyjęła również komunikat „*Sprostanie wyzwaniom związanym ze skutkami starzenia się społeczeństwa w UE*”. Przedstawiono w nim prognozy wydatków związanych ze starzeniem się społeczeństwa w świetle kryzysu finansowego i gospodarczego. Podkreślono również potrzebę przeprowadzenia dalszych reform w celu zredukowania kosztów budżetowych wynikających z procesu starzenia się społeczeństwa, zwłaszcza w zakresie programów wydatków na emerytury i opiekę zdrowotną. Zwrócono także uwagę na potrzebę zachęcania ludzi, by zamiast wcześniej przechodzić na emeryturę, jak najdłużej zostawali na rynku pracy⁷.

W dniu 17 czerwca 2010 r. Komisja Europejska przyjęła Strategię *Europa 2020* – „*Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*”. Deklarowanym celem tej strategii jest podwyższanie poziomu zatrudnienia, wydajności pracy oraz spójności społecznej. Cele strategii skupiają się wokół pięciu głównych obszarów:

- zatrudnienia,
- innowacji,
- edukacji,
- integracji społecznej,
- klimatu.

Europejska Strategia obejmuje szereg działań i wytycznych ukierunkowanych na osoby starsze, między innymi działania nawołujące do poprawy stanu zdrowia (pracowników), zachęcające osoby starsze do kontynuowania pracy i odradzające wczesne przechodzenie na emeryturę. Zwraca również uwagę na systemy ochrony socjalnej oparte na stabilności finansowania, w celu wspierania uczestnictwa osób starszych na rynku pracy i pozostania na nim, oraz w celu wydłużenia aktywności zawodowej⁸.

Z punktu widzenia kraju, Polska pozostaje nadal krajem relatywnie młodym pod względem demograficznym, ale obserwowane od kilkunastu lat tendencje wskazują na to, że sytuacja będzie się zmieniać w ciągu następnych dwóch dekad. Przyczyn takiej sytuacji upatruje się w strukturze wiekowej ludności, w pozytywnych trendach odnoszących się do wydłużania oczekiwanej długości życia przy jednoczesnej niskiej dzietności, których poziom decyduje o sytuacji demograficznej kraju. Dlatego też w niedługiej perspektywie czasowej w Polsce będziemy mieli do czynienia z populacją o zaawansowanej starości demograficznej⁹.

⁶ Zielona Księga *Wobec zmian demograficznych: nowa solidarność między pokoleniami*, Komisja Europejska, Bruksela 2005, s. 27.

⁷ *Aktywność osób starszych i solidarność międzypokoleniowa. Statystyczny portret Unii Europejskiej 2012*, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg 2011, s. 12.

⁸ *EUROPA 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*, Komisja Europejska, Bruksela 2010, s. 22.

⁹ *Polska 2030. Wyzwania rozwojowe*, pod red. M. Boni, Kancelaria Rady Ministrów 2009 (dalej: *Polska 2030*), s. 82.

W związku z powyższym, na podstawie Zarządzenia nr 68 Prezesa Rady Ministrów z dnia 16 sierpnia 2012 r., utworzono Departament Polityki Senioralnej w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej, który odpowiada za:

- tworzenie i rozwój kierunków działań skierowanych do seniorów,
- tworzenie i rozwój warunków dla poprawy systemu wsparcia seniorów,
- realizację zadań w obszarze aktywnego starzenia się,
- tworzenie i rozwój współpracy wewnątrz i międzypokoleniowej z udziałem seniorów,
- monitorowanie wdrażanych rozwiązań.

Departament prowadzi również współpracę z organizacjami i instytucjami, które kierują swoje działania do seniorów, w tym współpracę międzynarodową w obszarze aktywnego starzenia się¹⁰.

Ponadto, w Polsce w ostatnich latach opracowano i wdrożono różnorodne programy i plany działania związane z problematyką starzejącego się społeczeństwa. Do najważniejszych należą:

➤ **Strategia Rozwoju Kraju 2020.** Strategia została przyjęta 25 września 2012 r. przez Radę Ministrów i jest główną strategią rozwojową w średnim horyzoncie czasowym. Wskazuje strategiczne zadania państwa, których podjęcie w perspektywie najbliższych lat jest niezbędne, by wzmocnić procesy rozwojowe. Strategia w swoich założeniach uwzględnia działania mające na celu poprawę sytuacji osób starszych, w tym m.in.: profilaktykę i zapobieganie chorobom obywateli, zachęcanie do aktywności obywatelskiej poprzez np. wolontariat osób starszych, rozwiązania systemowe wspierające zatrudnienie osób starszych czy umożliwianie osobom w wieku 50+ zdobywania nowej wiedzy w instytucjach edukacyjnych. Strategia zwraca również uwagę na uczenie się przez całe życie, współpracę międzypokoleniową, jak również propagowanie nowych technologii wśród osób starszych. Odnosi się też do konieczności zapewnienia osobom starszym dostępu do świadczeń zdrowotnych i usług opieki długoterminowej¹¹.

➤ **Strategia Polityki Społecznej na lata 2007-2013 (SPS)** została przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 13 września 2005 r. Celem SPS jest zbudowanie zintegrowanego systemu polityki państwa prowadzącej do ułatwienia wszystkim obywatelom równego dostępu do praw społecznych, poprawy warunków powstawania i funkcjonowania rodzin oraz wsparcia grup i osób zagrożonych wykluczeniem społecznym przy zapewnieniu demokratycznego współuczestnictwa obywateli. Cele Strategii będą realizowane m.in. w obszarach:

- wdrożenia aktywnej polityki społecznej,
- budowy systemu wsparcia dla osób w wieku poprodukcyjnym,
- aktywizacji i mobilizacji partnerów lokalnych,
- partnerstw publiczno-społecznych jako podstawy rozwoju usług społecznych.

Kluczowymi kierunkami działania w SPS dotyczącymi osób starszych, z którymi jest spójny niniejszy Program, są m.in.: zwiększenie dostępu do usług opiekuńczych, wspieranie rozwiązań służących pełniejszej integracji społecznej osób w wieku poprodukcyjnym, wspieranie i wzmocnianie lokalnych społeczności sąsiedzkich osób starszych (w ramach

¹⁰ <http://www.mpips.gov.pl/seniorzyaktywne-starzenie/> (dostęp: 5.09.2013 r.).

¹¹ *Strategia Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo.* Załącznik do uchwały nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r. (poz. 882).

samopomocy), wspieranie różnych form samoorganizacji i uczestnictwa w życiu społecznym, rozwój działań wspierających więzi międzypokoleniowe i wzmacniające poczucie odpowiedzialności młodszych pokoleń za opiekę nad osobami starszymi, uwzględnienie potrzeby aktywizacji osób starszych w systemie kształcenia ustawicznego, zwiększenie udziału organizacji pozarządowych w realizacji programów dla osób starszych oraz tworzenie warunków uczestnictwa osób w podeszłym wieku w kulturze i wypoczynku¹².

➤ **Strategia Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego na lata 2009-2015.**

Strategia Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego na lata 2009-2015 (SWRSO) to długofalowy dokument mający na celu kształtowanie procesu rozwoju społeczeństwa obywatelskiego. SWRSO stanowi instrument realizacji polityki rozwoju w zakresie rozwoju zachowań prospołecznych wspólnot lokalnych oraz budowy i umacniania struktur społeczeństwa obywatelskiego. Celem SWRSO jest wzmocnienie podmiotowości obywateli i ich wspólnot oraz stworzenie warunków dla rozwoju instytucji społeczeństwa obywatelskiego. Wśród głównych kierunków działania Strategii, wiążących się bezpośrednio lub pośrednio z osobami starszymi, można wymienić: tworzenie infrastruktury dla lokalnej aktywności obywatelskiej, edukację obywatelską, aktywizację obywateli w sprawach publicznych, zapewnienie dostępu do usług społecznych grupom wykluczonym i zagrożonym wykluczeniem społecznym (w tym osobom starszym), zapewnienie tworzenia i funkcjonowania mechanizmów kompleksowego wsparcia integracji społecznej itd¹³.

➤ **Program Solidarność pokoleń. Działania dla zwiększenia aktywności zawodowej osób w wieku 50+.** Program ten został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 17 października 2008 roku. Jest on pakietem działań rządowych zmierzających do zwiększenia zatrudnienia osób powyżej 50. roku życia w Polsce. Program ten zakłada z jednej strony działania, które zwiększają zachęty do zatrudnienia osób w wieku 50+ przez przedsiębiorców, a z drugiej strony działania, które sprzyjają poprawie kwalifikacji, umiejętności i efektywności pracy tych osób. Zwiększenie wskaźnika zatrudnienia wśród osób po 50. roku życia jest niezbędne dla utrzymania wysokiego wzrostu gospodarczego w Polsce w perspektywie kolejnych kilkunastu lat. Część rozwiązań proponowanych w programie jest adresowana także do osób młodszych, po 45. roku życia. Wynika to z oceny ekspertów i praktyków, którzy wskazują, iż utrzymanie aktywności zawodowej osób w wieku 50 lat i więcej wymaga odpowiednich działań także w stosunku do osób młodszych. Celem Programu jest osiągnięcie w perspektywie do 2020 roku wskaźnika zatrudnienia osób w wieku 55-64 lata na poziomie 50%, określonym w Strategii Lizbońskiej. Program obejmuje szerokie spektrum inicjatyw, których celem jest lepsze wykorzystanie zasobów ludzkich osób w wieku 50 i więcej lat¹⁴.

➤ **Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2012-2013 (ASOS).** Przyjęty Uchwałą nr 137 Rady Ministrów z dnia 24 sierpnia 2012 r. Został opracowany jako odpowiedź na wyzwania jakie stawiają przed Polską procesy demograficzne i społeczne. Jego głównym celem jest tworzenie warunków do rozwoju aktywności społecznej osób starszych, które w związku z wyżem demograficznym lat 50. wchodzi lub w najbliższej

---

¹² Strategia Polityki Społecznej na lata 2007-2013, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, 2005, s. 34-36.

¹³ Strategia Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego na lata 2009-2015, Załącznik do uchwały nr 240/2008 Rady Ministrów z dnia 4 listopada 2008 r., s. 48-49

¹⁴ Program *Solidarność pokoleń. Działania dla zwiększenia aktywności zawodowej osób w wieku 50+*, przyjęty przez Radę Ministrów dnia 17 października 2008 r., s. 6.

przyszłości będą wchodzić w wiek 60+. Program zakłada działania jednocześnie w czterech obszarach obejmujących aktywność społeczną seniorów. Opiera się na następujących priorytetach:

- Priorytet I. Edukacja osób starszych,
- Priorytet II. Aktywność społeczna promująca integrację wewnątrz- i międzypokoleniową,
- Priorytet III. Partycypacja społeczna osób starszych,
- Priorytet IV. Usługi społeczne dla osób starszych.

Na program składa się komponent konkursowy oraz systemowy. Komponent konkursowy zakłada wsparcie finansowe projektów realizowanych przez organizacje działające w sferze pożytku publicznego w czterech wymienionych powyżej obszarach priorytetowych.¹⁵

W ramach komponentu systemowego Rządowego Programu ASOS w lutym 2013 r. została powołana **Rada ds. Polityki Senioralnej**. Jej kształt odpowiada założeniu tworzenia polityki senioralnej w formule partycypacyjnej. Jest to organ pomocniczy Ministra Pracy i Polityki Społecznej. Do stałego udziału w jej pracach zostali zaproszeni przedstawiciele ministerstw oraz centralnych organów administracji publicznej, jak również przedstawiciele organizacji jednostek samorządu terytorialnego, organizacji trzeciego sektora i eksperci, wydelegowani do prac w Radzie. Rada ma charakter konsultacyjny i opiniodawczy. Projekt założeń długofalowej polityki senioralnej jest jednym z głównych efektów prac Rady.

➤ **Założenia długofalowej polityki senioralnej w Polsce na lata 2014-2020 (ZDPS)** – powstały we współpracy członków-ekspertów Rady ds. Polityki Senioralnej. To dokument, który został wykonany jako komponent systemowy *Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2012-2013*. Politykę senioralną zdefiniowano, w ww. dokumencie, jako ogół działań w okresie całego życia człowieka, prowadzących do zapewnienia warunków dla wydłużenia aktywności, zarówno zawodowej, jak i społecznej oraz dla samodzielnego, zdrowego, bezpiecznego i niezależnego życia osób starszych. Celem polityki senioralnej w Polsce będzie wspieranie i zapewnienie możliwości aktywnego starzenia się w zdrowiu oraz możliwości prowadzenia w dalszym ciągu samodzielnego, niezależnego i satysfakcjonującego życia, nawet przy pewnych ograniczeniach funkcjonalnych. Aby ten cel osiągnąć, zaproponowano następujące priorytety:

1. Zdrowie i samodzielność.
2. Aktywność zawodowa osób 50+.
3. Aktywność edukacyjna, społeczna i kulturalna osób starszych.
4. Srebrna gospodarka.
5. Relacje międzypokoleniowe.

ZDPS choć ma charakter ramowy, to jednocześnie stanowi konkretny zestaw koniecznych działań w obszarze polityki senioralnej w Polsce, który jest kierowany do szerokiego grona odbiorców.

W dniu 24 grudnia 2013 r. uchwałą Rady Ministrów zostały przyjęte *Założenia Długofalowej Polityki Senioralnej w Polsce na lata 2014-2020*.

---

¹⁵ <http://www.mpips.gov.pl/seniorzyaktywne-starzenie/rzadowy-program-asos/> (dostęp: 11.09.2013 r.).

W województwie warmińsko-mazurskim również przyjęto dokumenty strategiczne uwzględniające w swoich założeniach działania na rzecz osób starszych:

➤ **Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2025** – przyjęta Uchwałą Nr XXVIII/553/13 Sejmiku Województwa Warmińsko - Mazurskiego z dnia 25 czerwca 2013 r. której wizja brzmi: „... *Warmia i Mazury regionem, w którym warto żyć (...) niezależnie od wieku. Młodym mieszkańcom regionu stworzone zostaną szanse na odpowiadający aspiracjom rozwój, a osobom starszym godne warunki do spędzania jesieni życia.*” Wśród Priorytetów Strategii znajduje się m.in. *Cel strategiczny 7.2. Wzrost aktywności społecznej, Cel operacyjny 7.2.2. Wzrost dostępności i jakości usług publicznych.* W ramach tego celu, w województwie zaplanowane zostały następujące działania na rzecz osób starszych:

- tworzenie systemów zastępczej opieki rodzinnej oraz opieki nad osobami starszymi (na poziomie wojewódzkim i powiatowym, wymagających również inicjowania rozwoju wolontariatu, tworzenia grup samopomocowych, wsparcia organizacji pozarządowych działających na rzecz osób i rodzin wymagających pomocy z zewnątrz),
- promocja zdrowego stylu życia,
- promocja zintegrowanych programów aktywizacji (m.in. osób starszych),
- rozwój infrastruktury przyjaznej i uwzględniającej potrzeby ludzi starszych¹⁶.

➤ **Strategia polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego do 2020 roku**, przyjęta Uchwałą Nr XIV/253/12 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 21 lutego 2012 r., która w *Priorytecie II Wzmacnianie integracji społecznej* wyodrębniła *Cel operacyjny 2.1. Coraz większa aktywizacja i integracja osób starszych oraz lepsze wykorzystanie ich potencjału w środowisku lokalnym.* Powyższy cel będzie realizowany poprzez niżej wymienione działania:

- udzielanie wsparcia rodzinie w opiece nad osobą starszą poprzez zwiększanie dostępności i rozwój środowiskowych usług opiekuńczych (w tym specjalistycznych) oraz usług rehabilitacyjnych,
- rozwój różnego typu placówek w regionie oraz w środowiskach lokalnych adekwatnych do potrzeb osób starszych,
- opracowywanie i realizacja programów i projektów na rzecz aktywizacji osób starszych,
- zlecanie organizacjom pozarządowym zadań publicznych i usług z zakresu pomocy społecznej w obszarze wsparcia osób starszych,
- rozwój lokalnych form aktywizacji społecznej i wsparcia na rzecz osób starszych (w tym np. klubów seniora, Uniwersytetów III Wieku i innych),
- promocja i wspieranie idei wolontariatu na rzecz i wśród osób starszych,
- inicjowanie i organizacja spotkań, imprez, przedsięwzięć integracyjnych dla osób starszych, w tym z udziałem lokalnych społeczności,

---

¹⁶ Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2025, Załącznik do Uchwały Nr XXVIII/553/13 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 25 czerwca 2013 r., s. 49-50. Dokument do pobrania: <http://strategia2025.warmia.mazury.pl/artykuly/72/strategia-2025.html>

- rozwój współpracy z organizacjami pozarządowymi na rzecz rozwiązywania problemów osób starszych¹⁷.

➤ **Wojewódzki Program na Rzecz Osób Starszych na lata 2009-2013 „Pogodna i bezpieczna jesień życia na Warmii i Mazurach”**, który został podzielony na następujące obszary i cele strategiczne:

- Obszar I: Zdrowie, profilaktyka, służba zdrowia.
Cel strategiczny: Poprawa stanu zdrowia osób starszych.
- Obszar II: System wsparcia – infrastruktura i usługi socjalne.
Cel strategiczny: Zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego, wyrównywanie szans i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu osób starszych.
- Obszar III: Aktywność, zainteresowania i potrzeby duchowe osób starszych.
Cel strategiczny: Pełnoprawny, aktywny udział osób starszych w życiu społecznym, gospodarczym i politycznym.
- Obszar IV: Wizerunek osoby starszej w społeczeństwie.
Cel strategiczny: Poprawa wizerunku osób starszych w społecznościach lokalnych¹⁸.

---

¹⁷ Strategia polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego do 2020 roku, Załącznik do Uchwały Nr XIV/253/12 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 21 lutego 2012 r. Dokument do pobrania: http://bip.warmia.mazury.pl/urzed_marszalkowski/system/pobierz.php/Zal1Strategia_polityki_spolecznej_wojewo_dztwa_%20warmińsko-m_10_08_2011.pdf?id=12877

¹⁸ Dokument do pobrania: http://portal.warmia.mazury.pl/images/Departamenty/Regionalny_Osrodek_Polityki_Spolecznej/programy/Wojewo%C3%B3dzki_program_na_rzecz_os%C3%B3b_starszych_na_lata_2009_2013.pdf

3. Dane statystyczne dotyczące osób starszych w województwie warmińsko-mazurskim

Według Urzędu Statystycznego w Olsztynie, liczba ludności w województwie warmińsko-mazurskim wynosiła w 2011 roku 1 452 596 osób. Podział struktury osób starszych (60 lat i więcej) ze względu na wiek oraz miejsce zamieszkania przedstawia poniższa tabela.

Tabela nr 2. Liczba ludności w wieku 60 lat i więcej w województwie warmińsko-mazurskim w 2011 roku

Wiek	Ogółem	Miasto	Wieś
60-64	88 175	58 363	29 812
65-69	46 381	29 905	16 476
70-74	43 746	27 236	16 510
75-79	38 334	23 653	14 681
80 lat i więcej	45 227	28 200	17 027
Razem	261 863	167 357	94 506

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Rocznik statystyczny województwa warmińsko-mazurskiego 2012”, Urząd Statystyczny w Olsztynie

Największy odsetek w prezentowanej grupie stanowiły osoby w wieku 60-64 lata. Drugą co do wielkości była grupa osób w wieku 65-69 lat oraz jako trzecia co do liczebności grupa wiekowa 80 lat i więcej. **Osoby w wieku 60 lat i powyżej stanowiły 18% ogółu ludności mieszkającej w województwie.**

W poniższej tabeli została przedstawiona liczba osób, która utrzymywała się w głównej mierze z otrzymywanych świadczeń emerytalnych.

Tabela nr 3. Liczba ludności w województwie warmińsko-mazurskim w 2011 roku, której głównym źródłem utrzymania była emerytura (w tys.)

	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Miasto	Wieś
Emerytura	230,2	86,2	144,0	150,2	79,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Rocznik statystyczny województwa warmińsko-mazurskiego 2012”, Urząd Statystyczny w Olsztynie

Jak wynika z powyższych danych, większą część prezentowanej grupy stanowiły kobiety otrzymujące świadczenia emerytalne, jak również osoby mieszkające w mieście.

Poniższa tabela obrazuje prognozę wzrostu liczby ludności w wieku poprodukcyjnym wg województw, między rokiem 2015 a 2035.

Tabela nr 4. Prognoza liczby ludności w wieku poprodukcyjnym wg województw w latach 2015-2035 (w %)

	Rok				
	2015	2020	2025	2030	2035
Polska	19,4	22,1	24	25,2	26,7
dolnośląskie	20,3	23,5	25,4	26,2	27,4
kujawsko-pomorskie	18,9	21,7	23,8	25	26,5
lubelskie	19,9	22,6	24,7	26,2	27,9
lubuskie	18,5	21,8	24	25,2	26,5
łódzkie	21,6	24,5	26,3	27,4	28,8
małopolskie	18,5	20,6	22,4	23,8	25,5
mazowieckie	19,9	22,1	23,4	24,2	25,7
opolskie	19,9	22,8	25,2	27,1	28,9
podkarpackie	18,1	20,6	22,7	24,5	26,5
podlaskie	19,4	22	24,4	26,4	28,3
pomorskie	18,2	20,9	22,6	23,6	25
śląskie	20,5	23,5	25,6	26,8	28,2
świętokrzyskie	21,1	24,2	26,5	28,1	29,8
warmińsko-mazurskie	17,6	20,8	23,2	24,8	26,3
wielkopolskie	18	20,6	22,4	23,6	25
zachodniopomorskie	19,1	22,5	24,5	25,5	26,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Prognoza ludności na lata 2008-2035” z 2009 roku, Główny Urząd Statystyczny

Z powyższej tabeli wynika, że województwo warmińsko mazurskie, według prognoz, będzie miało w 2015 roku 17,6% ludności w wieku poprodukcyjnym, co na tle innych województw, będzie najmniejszą wartością w kraju. Wartość ta będzie również mniejsza niż średnia wartość procentowa dla Polski i oznacza, że będzie to „najmłodsze” województwo w kraju. Różnicowanie regionalne prognozowanych zmian wskazuje, że „najstarszymi” województwami w 2015 roku będą: łódzkie (21,6% ludności w wieku poprodukcyjnym), świętokrzyskie (21,1%), śląskie (20,5%), dolnośląskie (20,3%). Przewiduje się natomiast, że w 2035 r. „najstarszymi” województwami będą: świętokrzyskie (29,8%), opolskie (28,9%), łódzkie (28,8), podlaskie (28,3). Podobnie jak w pozostałych województwach procent ludności w wieku poprodukcyjnym na Warmii i Mazurach będzie wzrastać do 2035 roku, aż do osiągnięcia 26,3%, co postawi nasz region na 12 miejscu w kraju pod względem liczby ww. ludności.

Zauważyć należy, że powyższe prognozy dokonywane były w 2009 roku i nie uwzględniają reformy emerytalnej, która z dniem 1 stycznia 2013 r. wprowadziła w życie przepisy ustawy z dnia 11 maja 2012 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, nowelizującej m.in. wydłużanie wieku emerytalnego, a tym samym zmiany w strukturze ludności w wieku poprodukcyjnym.

W konsekwencji zmian w ekonomicznych grupach wieku (ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym) obniżył się współczynnik obciążenia demograficznego, czyli liczba ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku

produkcyjnym. Wartość tego współczynnika w województwie warmińsko-mazurskim w 2011 roku przedstawia poniższa tabela.

Tabela nr 5. Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym w województwie warmińsko-mazurskim w 2011 roku

	Razem	Mężczyźni	Kobiety
Ogółem	53	42	65
w wieku przedprodukcyjnym	30	29	31
w wieku poprodukcyjnym	23	13	34
Miasto	51	40	62
Wieś	56	44	69

Zródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Olsztynie

W 2011 r. na każde 100 osób w wieku produkcyjnym przypadały 53 osoby w wieku nieprodukcyjnym, czyli o 10 osób mniej niż miało to miejsce w 2002 r. Większy spadek wartości wskaźnika odnotowano dla ludności wiejskiej (o 16 punktów) niż miejskiej (o 6 punktów). Obniżenie współczynnika obciążenia demograficznego wynika wyłącznie ze zmniejszenia wartości współczynnika dotyczącego ludności w wieku przedprodukcyjnym. W grupie tej odnotowano spadek o 12 punktów (z 42 w 2002 r. do 30 w 2011 r.), podczas gdy współczynnik dla wieku poprodukcyjnego wzrósł o 2 punkty (z 21 do 23). W rezultacie zmniejszało się obciążenie ludnością w wieku przedprodukcyjnym, a wzrastało obciążenie ludnością w wieku poprodukcyjnym¹⁹.

W latach 90 ubiegłego stulecia obserwowano istotny postęp w wydłużaniu się przeciętnego trwania życia we wszystkich województwach. Również w województwie warmińsko-mazurskim uległo ono wydłużeniu, co przedstawia poniższa tabela.

Tabela nr 6. Przeciętne trwanie życia w wieku 0 lat w województwie warmińsko-mazurskim w wybranych latach

Lata	1995	2000	2005	2010	2011	2012
Kobiety	76,8	78,6	79,4	80,4	80,7	81,0
Mężczyźni	66,9	69,2	70,0	71,3	71,5	71,7

Zródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Tendencja wydłużania się życia w województwie utrzymuje się nadal. Uległo odwróceniu trwające ponad dwadzieścia lat obniżanie się dalszego trwania życia ludności, które było obserwowane przed 1995 rokiem. W 2012 r. mężczyzna w wieku pełnej aktywności zawodowej miał przed sobą średnio 30,2 lat życia, czyli o 4,7 roku więcej niż jego rówieśnik w 1950 r. Przeciętne dalsze trwanie życia 45-letniej Polki wynosiło w 2012 r. 37,1 lat, co oznacza, że w omawianym okresie przyrost parametrów trwania życia kobiet w tym wieku wynosił 7,9 roku. Tym samym, w latach 1995-2012 w województwie warmińsko-mazurskim, dalsze trwanie życia kobiet wydłużyło się o 4,2 lata, natomiast mężczyzn o 4,8 lat²⁰.

¹⁹ *Narodowy spis powszechny ludności i mieszkań 2011*, Raport z wyników w województwie warmińsko-mazurskim, Urząd Statystyczny w Olsztynie, Olsztyn 2012, s. 53.

²⁰ *Trwanie życia w 2012 roku*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2013, s. 18.

4. „Srebrna gospodarka”

Zachodzące przemiany demograficzne, określane jako starzenie się społeczeństwa, często odbierane są w kategorii problemów i wywołują negatywne skojarzenia.

Wielu ekonomistów, socjologów oraz polityków zwraca uwagę na fakt, że należy odejść od pesymistycznego postrzegania powyższego zjawiska, gdyż jest to działanie hamujące rozwój gospodarczy.

Zjawisko starzenia się społeczeństwa powoduje, że wyłania się duża grupa osób o różnorodnych potrzebach. Obecni seniorzy, mimo silnie zakorzenionych stereotypów, to zupełnie inna grupa społeczna niż w poprzednich dziesięcioleciach. Dziś osoby starsze są znacznie lepiej wykształcone, żyją w lepszych warunkach, korzystają z szeroko dostępnej informacji, są zainteresowane aktywnym stylem życia zarówno zawodowego jak i społecznego.

Ta przemiana jest wyzwaniem i szansą na pojawienie się nowych produktów i usług oraz stwarza możliwości rozwoju wielu gałęzi gospodarki np. w ochronie zdrowia czy turystyce.

Odpowiedzią na powyższe wyzwania jest koncepcja „srebrnej gospodarki” (ang. *silver economy*). *Silver economy* została zainicjowana w 2005 r. w Niemczech (Nadrenia Północna-Westfalia), jako wspólna inicjatywa europejskich regionów. Głównym przekazem programu jest traktowanie starzenia się społeczeństwa nie jako zagrożenia lecz przeciwnie – jako wyzwania i szansy dla osiągnięcia wzrostu gospodarczego i poprawy konkurencyjności Europy. Natomiast celem nadrzędnym jest poprawa jakości życia osób starszych, stymulowanie działalności gospodarczej na rzecz wzrostu, tworzenie miejsc pracy i spójności, wsparcie i integracja różnych regionów Unii Europejskiej. Takie podejście zwłaszcza w kontekście długofalowym przyczynia się do podnoszenia świadomości w społeczeństwie, wymiany doświadczeń i efektywniejszej komunikacji w tym obszarze²¹.

Według prof. dr hab. Stanisławy Golinowskiej pojęcie **srebrnej gospodarki** (*silver economy*) ma dwa znaczenia. Pierwsze, nazywane neutralnym czy opisowym, polega na ukazywaniu gospodarki ewoluującej w kierunku potrzeb starszej populacji bez jej specjalnego interwencyjnego ukierunkowywania. Drugie ukazuje możliwość wykorzystania starzenia się populacji do takiego ukierunkowania rozwoju, w którym zmiana struktury potrzeb ludności oraz pewien wzrost ich aktywności mogłyby stać się źródłem postępu i wzrostu gospodarczego.

Ponadto, w opracowaniu *Strategie działania w starzejącym się społeczeństwie. Tezy i rekomendacje*, w rozdziale poświęconym zagadnieniu srebrnej gospodarki autorstwa prof. dr hab. S. Golinowskiej czytamy, że seniorzy najbliższych lat mają szansę być znacznie bardziej aktywni jako pracownicy, producenci, a przede wszystkim – konsumenci. Aby tendencja ta była powszechna – trzeba by bardziej zainwestować w rozwiązania dostosowane do tej grupy. Dla grupy młodszych seniorów – w przyjazne warunki pracy, przyjazną infrastrukturę transportową i wdrożenie stylu pracy w firmach zwanego równowagą praca-życie. Dla grupy seniorów na emeryturze – budowanie dostosowanych mieszkań i przyjaznej infrastruktury lokalnej. Dotychczasowe tendencje: rozwój wielkich sieci handlowo-usługowych oraz wirtualizacja transakcji, wymagają rozwiązań równoległych: lokalnych i mniejszych ośrodków,

---

²¹ Założenia długofalowej polityki senioralnej w Polsce na lata 2014-2020, Warszawa 2013, s. 41.

w których możliwe będą tradycyjne usługi, zakupy i kontakty. Dla najstarszych – regulacje i rozwiązania umożliwiające zarówno domową opiekę pielęgnacyjną i socjalną, jak i stacjonarne usługi długoterminowe.

Prof. Golinowska zwraca uwagę na fakt, że aktywna koncepcja srebrnej gospodarki ma raczej charakter regionalny. Oznacza to, że tylko w niektórych miejscach istnieją zasoby możliwe do uruchomienia w celu ukierunkowania rozwoju na potrzeby osób starszych. Koncepcja ta powinna być rozważona w regionach młodszych demograficznie, w których istnieje demograficzny potencjał jej uruchomienia i obsługi²².

Województwo warmińsko-mazurskie jest województwem relatywnie młodym demograficznie w porównaniu do innych województw. Według prognoz GUS w 2030 r. w naszym regionie ludność w wieku poprodukcyjnym będzie stanowiła 24,8% ogółu ludności, dla porównania w województwie świętokrzyskim będzie to 28,1%. Jesteśmy zatem regionem predestynowanym do wdrażania koncepcji srebrnej gospodarki.

Zapisy przewidujące rozwój województwa w tym kierunku zostały ujęte w *Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2025*, o czym już wyżej była mowa.

Realizacja niniejszego Programu również przyczyni się do rozwoju srebrnej gospodarki w naszym regionie, ponieważ zachodzące przemiany demograficzne będą generowały produkty i usługi m.in. w czterech, wytyczonych w niniejszym dokumencie, obszarach wsparcia osób starszych tj.

- zdrowie (profilaktyka, rehabilitacja), infrastruktura i usługi socjalne,
- aktywność społeczna, kulturalna i edukacyjna,
- aktywność zawodowa,
- turystyka, sport i rekreacja.

---

²² S. Golinowska, *Srebrna gospodarka – ekonomiczny wymiar procesu starzenia się populacji*, w: „Strategie działania w starzejącym się społeczeństwie. Tezy i rekomendacje”, Warszawa 2012, s. 134.

5. Wizja Programu

„Starzejące się społeczeństwo jest aktywne społecznie i zawodowo, korzysta z szerokiego katalogu usług zdrowotnych, turystycznych, edukacyjnych, kulturalnych, sportowo-rekreacyjnych zgodnie z potrzebami i zainteresowaniami. Seniorzy żyją w godnych warunkach, pozbawionych barier, w powszechnym szacunku, funkcjonują samodzielnie w miarę możliwości, czują się bezpieczni i zdrowi.”

6. Obszary, cele strategiczne i szczegółowe, działania, wskaźniki

6.1. Zdrowie (profilaktyka, rehabilitacja), infrastruktura i usługi socjalne

W związku z szybkim tempem procesu starzenia się społeczeństw najważniejsze będą działania zabezpieczające stan zdrowia osób starszych. Obszar ten został wyodrębniony jako pierwszy, ponieważ zdrowie w głównej mierze determinuje naszą aktywność społeczną, kulturalną, edukacyjną oraz sportowo-rekreacyjną i turystyczną. Zdrowie ma też szczególne znaczenie w utrzymaniu aktywności zawodowej, szczególnie w kontekście wydłużenia wieku emerytalnego do 67 r.ż. dla kobiet i mężczyzn.

W najbliższych 20 latach odsetek osób starszych w Polsce ulegnie podwojeniu do 24%, a ludzie starsi stanowiąc będą w 2030 roku populację 8,5-milionową. Niemal w połowie będą to osoby po 75 roku życia, z typową dla tej grupy wieku przewlekłą wielochorobowością, niesprawnością fizyczną i upośledzeniem funkcji poznawczych, które skutkują złożonymi potrzebami zdrowotnymi, rehabilitacyjnymi i opiekuńczymi. Prognozowany przyrost liczby osób starszych będzie w naszym kraju szybszy, niż w krajach Europy Zachodniej. Wzrost przeżywalności jest dowodem poprawy warunków życia, postępu cywilizacji, zdrowia publicznego i technologii medycznych, jednak nie oznacza utrzymania dobrego zdrowia w zaawansowanej starości. Aż 90% osób powyżej 75 roku życia źle ocenia stan swego zdrowia, podczas gdy w przedziale wieku 60-74 lat tak samo uważa 34% badanych w sondażu CBOS²³.

Ze względu na występujące u osób starszych choroby przewlekłe, wielochorobowość i wielolekowość seniorzy w wysokim stopniu korzystają ze świadczeń zdrowotnych.

Według *Biuletynu statystycznego ochrony zdrowia 2011*, opracowanego przez Wojewodę Warmińsko-Mazurskiego, w 2011 roku w województwie warmińsko-mazurskim wśród ogólnej liczby chorych 31,81% to pacjenci w wieku 65 lat i więcej (tj. 163 728 osób na 514 717 chorych)²⁴.

²³ J. Derejczyk, B. Bień, K. Szczerbińska, T. Grodzicki, *Ochrona zdrowia osób starszych*, w: „Strategie działania w starzejącym się społeczeństwie. Tezy i rekomendacje”, op. cit., s. 44.

²⁴ *Biuletyn statystyczny ochrony zdrowia 2011*, Wojewoda Warmińsko-Mazurski, Olsztyn 2013, s. 71.

W związku z powyższym szczególnie istotne będzie stworzenie infrastruktury opieki geriatrycznej, mając tu na względzie zarówno lekarzy geriatrów jak i poradnie, oddziały, szpitale geriatryczne itp.

Geriatryka to dziedzina, która integruje wiedzę z różnych dyscyplin medycznych, stara się sprostać złożonym procesom wieku podeszłego i całościowo rozwiązywać problemy zdrowotne i opiekuńcze. Jej naczelnym celem jest utrzymanie i wzmocnienie sprawności funkcjonalnej, fizycznej, emocjonalnej i poznawczej, możliwości niezależnego życia w środowisku, a przez to zapewnienie optymalnej jakości życia w okresie starości.

Geriatryka jest dyscypliną, która dzięki kompleksowemu spojrzeniu na pacjenta gwarantuje racjonalność wyboru sposobu diagnozowania i leczenia osób w starszym wieku, znacząco zmniejszając koszty leczenia. Niestety, wg GUS dysponujemy w kraju bazą jedynie 569 łóżek geriatrycznych (wobec 26 032 internistycznych), udzielając na nich zaledwie 0,77% ogółu świadczeń szpitalnych, co umiejscawia nas na jednym z ostatnich miejsc w Europie. Kierując się zaleceniami Światowej Organizacji Zdrowia (WHO), zasoby w Polsce powinno stanowić 7 500 łóżek w szpitalnych oddziałach geriatrycznych i przynajmniej 300 poradni geriatrycznych²⁵.

Według informacji uzyskanych z Warmińsko-Mazurskiego Oddziału Wojewódzkiego Narodowego Funduszu Zdrowia w Olsztynie, w 2011 r. w województwie warmińsko-mazurskim:

- 6 lekarzy posiadało specjalizację z zakresu geriatryki,
- funkcjonowała 1 poradnia geriatryczna (w Nidzicy),
- nie funkcjonował żaden oddział geriatryczny.

Z badania przeprowadzonego w naszym województwie, przez OIS pt. *„Osoby starsze w województwie warmińsko-mazurskim – aktywność społeczna i korzystanie z pomocy społecznej”*²⁶, wynika, że wśród 296 respondentów najliczniejsza grupa badanych (44,3%, 131 osób) oceniła swój stan zdrowia jako „ani dobry, ani zły”, czyli przeciętnie. Natomiast aż 115 osób (38,9%) uznało go za dobry, a tylko 27 (9,1%) za zły. Świadczy to o stosunkowo dobrej kondycji zdrowotnej badanych, dzięki której mogą uczestniczyć w różnych formach aktywności społecznej.

W *„Strategiach działania w starzejącym się społeczeństwie...”*²⁷ wyróżniono pewne tezy i rekomendacje, zgodnie z którymi, w celu poprawy ochrony zdrowia nad ludźmi starszymi należałoby, m.in.:

- prowadzić systematyczne szkolenia z zakresu geriatryki dla personelu podstawowej opieki zdrowotnej, opieki długoterminowej i pomocy społecznej,
- utworzyć sieć specjalistycznych poradni geriatrycznych konsultujących chorych z wielochorobowością i złożoną niesprawnością w ramach polityki planowanego zwiększenia kontraktów takich poradni z NFZ, co ma służyć poprawie dostępu do usług geriatrycznych na obszarach, gdzie odsetek ludzi starszych jest najwyższy, m.in. na obszarach wiejskich, zwłaszcza w województwach wschodnich lub w dzielnicach miast zamieszkałych głównie przez osoby starsze,

²⁵ J. Derejczyk, B. Bień, K. Szczerbińska, T. Grodzicki, *Ochrona zdrowia osób starszych* ....., op. cit., s. 44-45.

²⁶ Dokument do pobrania: <http://portal.warmia.mazury.pl/badania-i-analazy>.

²⁷ J. Derejczyk, B. Bień, K. Szczerbińska, T. Grodzicki, *Ochrona zdrowia osób starszych* ....., op. cit., s. 48-54.

- zwiększyć kontrakty z NFZ na opiekę paliatywną, długoterminową stacjonarną oraz realizowaną w domu pacjenta,
- poprawić jakość opieki geriatrycznej poprzez wdrażanie standardów postępowania, właściwe informowanie pacjentów i rodziny/opiekunów w celu kontynuacji leczenia poszpitalnego,
- rozwijać m.in. opiekę długoterminową, paliatywną i psychogeriatryczną tak, aby zwiększyć dostępność osób starszych do różnych form opieki,
- poprawić jakość udzielanych świadczeń przez promowanie usług świadczonych na najwyższym poziomie,
- zwiększyć dostęp do świadczeń rehabilitacyjnych,
- przygotować i wdrożyć system wsparcia osób stale opiekujących się osobami starszymi.

Podstawowe zadania i kompetencje samorządów terytorialnych w zakresie ochrony zdrowia określają ustawy o samorządzie województwa, powiatowym i gminnym, zaś szczegółowe zakresy określają inne ustawy odnoszące się m.in. do przeciwdziałania alkoholizmowi, narkomanii, zwalczania zagrożeń epidemiologicznych, zapewnienia dostępu do opieki ambulatoryjnej.

Ogólnie ujmując można stwierdzić, że samorzady terytorialne są odpowiedzialne za określenie potrzeb zdrowotnych, promocję i profilaktykę zdrowotną, dbałość o infrastrukturę zdrowotną. Samorzady terytorialne są organami założycielskimi większości przychodni ambulatoryjnych oraz szpitali powiatowych i wojewódzkich oraz pełnią wobec nich szereg funkcji nadzorczych i kontrolnych²⁸.

Mając powyższe na uwadze należy upatrywać szczególnej roli samorządów w tworzeniu podmiotów leczniczych zapewniających opiekę geriatryczną, co zdecydowanie ułatwi seniorom szerszy dostęp do diagnostyki i leczenia. Jest to również nisza, którą mogą wykorzystać podmioty sektora biznesu tworząc niepubliczne podmioty lecznicze, przyczyniając się tym samym do rozwoju „srebrnej gospodarki”.

Poza tym, samorzady terytorialne mogą realizować lub współpracować przy realizacji programów profilaktyki zdrowotnej, podnoszących świadomość społeczeństwa w zakresie „zdrowego starzenia się”.

Dużą rolę w procesie edukacji prozdrowotnej mogą odegrać instytucje edukacyjne oraz organizacje pozarządowe, które działają na co dzień w środowiskach seniorskich i oferują seniorom różne formy aktywności, w tym m.in. ruchowej, promując tym samym zdrowy styl życia.

Infrastruktura i usługi socjalne

Obecny postęp rozwoju medycyny, poprawa warunków i jakości życia oraz pracy powodują, że systematycznie wydłuża się przeciętny czas trwania życia. Należy tu jednak zwrócić uwagę, że owe wydłużenie życia powoduje często funkcjonowanie w ograniczonej lub utraconej całkowicie sprawności i samodzielności.

---

²⁸ S. Golinowska (red.), *Zarys systemu ochrony zdrowia, Polska 2012*, Warszawa 2012, s. 49.

Z tego powodu, w niniejszym Obszarze, poddano również rozważeniu i wytyczono działania, niezbędne do podjęcia w celu zapewnienia pomocy osobom starszym, w sytuacji utraty przez nie możliwości samodzielnego funkcjonowania, ze zwróceniem uwagi na nowoczesne formy niebezpośrednich usług opiekuńczych, jak np. teleopieka, sygnalizatory ruchu, automatyczna lampa, videofon itp.

Prof. SGH dr hab. Piotr Błędowski podkreśla fakt, że pomoc osobom starszym najczęściej jest udzielana przez członków rodziny. Jednak wzrastająca liczba osób niesamodzielnych i wydłużający się czas trwania życia w tym stanie sprawiają, że coraz częściej w rodzinie jest więcej niż jedna osoba wymagająca opieki.

W opinii prof. Błędowskiego postęp medycyny, wyrażający się między innymi w stosowaniu w opiece i pielęgnacji osób niesamodzielnych coraz bardziej profesjonalnych sprzętów i urządzeń, których obsługa wykracza poza możliwości i umiejętności członków rodziny sprawia, że rodziny opiekujące się seniorami mają poważniejsze niż dawniej trudności z zapewnieniem właściwej opieki i pomocy osobom niesamodzielnym.

Nie bez znaczenia są również zmiany w strukturze i funkcjach rodziny. W przeciwieństwie do rodzin sprzed kilkudziesięciu lat, współczesne charakteryzują się małą liczbą dzieci, a nawet ich brakiem; znacznie większą niż dawniej liczbą seniorów w rodzinie oraz wzrastającym udziałem rodzin niepełnych i rekonstruowanych, gdzie w skład rodziny wchodzi dzieci z wcześniejszych związków.

Kolejnym czynnikiem, określonym przez prof. Błędowskiego, wpływającym na ograniczenie roli rodziny jako faktycznego opiekuna osoby niesamodzielnej jest jej przestrzenne rozproszenie, będące konsekwencją zmian na rynku pracy i koniecznością migrowania (nie tylko wewnątrz kraju) w poszukiwaniu zatrudnienia.

Brak środków na sprawowanie przez rodzinę opieki jest także istotną barierą.

Prof. Błędowski wyraża przekonanie, że rodzina osoby niesamodzielnej wymaga pilnego i skutecznego wsparcia w wypełnianiu funkcji opiekuńczej w stosunku do starszych osób o ograniczonym poziomie samodzielności. Przy czym podkreśla, że w żadnym przypadku, jakiegokolwiek instytucje nie powinny zastąpić rodziny, konieczne jest natomiast udzielenie jej pomocy w organizacji i zapewnieniu należytej opieki i pielęgnacji swoim seniorom²⁹.

Z opracowania „*Aspekty medyczne, psychologiczne, socjologiczne i ekonomiczne starzenia się ludzi w Polsce*” dowiadujemy się, że wyniki badań przeprowadzonych w Polsce potwierdzają rolę rodziny, nie tylko mieszkającej wspólnie, w opiece nad osobami starszymi. Według GUS, 3,4% osób w wieku 70-79 lat i tylko 2,6% osób w wieku 80 i więcej lat nie ma żadnej bliskiej osoby, która mogłaby udzielić jej wsparcia³⁰.

W polskim systemie pomocy społecznej, głównie samorzady gminne zobligowane są do udzielania pomocy i wsparcia osobom potrzebującym. Do zakresu ich działań w kontekście zaspokajania potrzeb osób starszych należy zaliczyć przede wszystkim:

- organizowanie i świadczenie usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych,

---

²⁹ P. Błędowski, *Zaspokajanie potrzeb opiekuńczych ludzi starych*, w: „Strategie działania w starzejącym się społeczeństwie. Tezy i rekomendacje”, op. cit., s. 56-57.

³⁰ P. Błędowski, *Potrzeby opiekuńcze osób starszych*, w: „Aspekty medyczne, psychologiczne, socjologiczne i ekonomiczne starzenia się ludzi w Polsce”, Wydanie I, Poznań 2012, s. 452.

- kierowanie do domu pomocy społecznej i ponoszenie odpłatności za pobyt mieszkańca gminy w tym domu,
- prowadzenie i zapewnienie miejsc w domach pomocy społecznej i ośrodkach wsparcia (m.in. dzienne domy pomocy społecznej) o zasięgu gminnym oraz kierowanie do nich osób wymagających opieki,
- prowadzenie i rozwój infrastruktury środowiskowych domów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi (zadanie zlecone z zakresu administracji rządowej).

Należy tu zaznaczyć, że domy pomocy społecznej oraz środowiskowe domy samopomocy o zasięgu powiatowym prowadzą samorządy powiatowe.

Zgodnie z *ustawą o pomocy społecznej* osobie, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona, przysługuje pomoc w formie usług opiekuńczych lub specjalistycznych usług opiekuńczych (w tym dla osób z zaburzeniami psychicznymi), świadczonych według potrzeb w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia oraz rodzinnych domach pomocy.

Usługi opiekuńcze świadczone w miejscu zamieszkania są obowiązkowym zadaniem gminy. Określane są jako pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opieka higieniczna, pielęgnacja oraz w miarę możliwości zapewnienie kontaktu z otoczeniem.

Liczbę osób w wieku powyżej 61 lat w województwie warmińsko-mazurskim, objętych pomocą w formie usług opiekuńczych, udzielaną przez samorządy gminne w latach 2009-2012 obrazuje poniższa tabela.

Tabela nr 7. Liczba osób w wieku powyżej 61 lat w województwie warmińsko-mazurskim, objętych pomocą w formie usług opiekuńczych, z podziałem na kategorie wiekowe

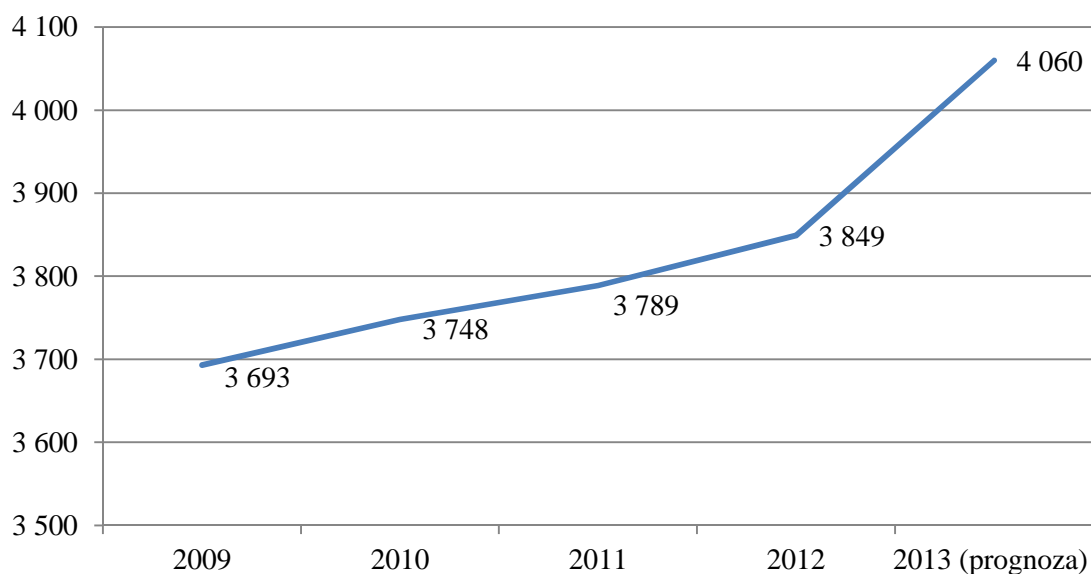
		2009	2010	2011	2012	2013 (prognoza)
liczba osób objętych pomocą w formie usług opiekuńczych	61-70 lat	624	641	678	746	811
	71-80 lat	1 300	1 250	1 217	1 188	1 269
	81 lat i więcej	1 769	1 857	1 894	1 915	1 980
	RAZEM	3 693	3 748	3 789	3 849	4 060

Źródło: opracowanie własne na podstawie OZPS za 2012 r.

W przywołanym wyżej okresie, usługami opiekuńczymi obejmowano corocznie średnio ok. 3 770 osób w wieku powyżej 61 lat, co stanowi 81% wszystkich osób, które w tym czasie korzystały z usług opiekuńczych.

Powyższe dane umieszczono również na wykresie, aby obrazowo pokazać wzrastającą z roku na rok liczbę seniorów korzystających z wyżej opisanych usług.

Wykres nr 1. Liczba osób ogółem w wieku powyżej 61 lat w województwie warmińsko-mazurskim, objętych pomocą w formie usług opiekuńczych

Źródło: opracowanie własne na podstawie OZPS za 2012 r.

Z powyższych zestawień wynika, że zapotrzebowanie na tę formę wsparcia corocznie wzrasta. Wyraźnie widać, że występuje również ścisła zależność między wiekiem a potrzebą otrzymania pomocy w codziennym funkcjonowaniu. Istotną rolę w tej formie wsparcia odgrywają organizacje pozarządowe, realizujące usługi opiekuńcze jako zadania zlecone przez jednostki samorządu terytorialnego.

Są to tendencje bardzo zbliżone do sytuacji w kraju. Według badania „PolSenior” wśród siedmiuset osób w wieku 55-59 lat – 7% respondentów wyraziło pogląd, że potrzebuje pomocy innych osób.

W grupie 4 783 osób w wieku 65 lat i więcej zapotrzebowanie na pomoc wyglądało następująco:

- w grupie wiekowej 65-69 lat – 14,5% respondentów potrzebowało pomocy,
- w grupie wiekowej 70-74 lata – 19,1%,
- w grupie wiekowej 75-79 lata – 31,5%,
- w grupie wiekowej 80-84 lata – 48,6%,
- w grupie wiekowej 85-89 lat – 62,5%,
- w grupie wiekowej 90 lat i więcej – 80,4%.

W sytuacji, gdy nie jest możliwe udzielenie pomocy w środowisku rodzinnym, osoba starsza może skorzystać z pobytu w całodobowych i dziennych placówkach pomocy społecznej.

Celem utrzymania seniorów w jak najlepszej kondycji psychofizycznej sprzyjającej im jak najdłuższemu, samodzielnemu funkcjonowaniu w środowisku, tworzone są placówki świadczące usługi w zakresie wsparcia dziennego i całodobowego.

Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej, **dienne domy pomocy** są ośrodkami wsparcia, stanowiącymi jednostki organizacyjne pomocy społecznej. Są to ośrodki, które w formie

pomocy półstacjonarnej realizują zadania służące utrzymaniu osoby w jej naturalnym środowisku. Odbiorcami usług oferowanych przez dzienne domy pomocy są osoby, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność mają trudności w prowadzeniu gospodarstwa domowego lub przystosowaniu się w miejscu zamieszkania i wymagają pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych.

Ośrodkami wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi są **środowiskowe domy samopomocy**, które świadczą usługi w ramach indywidualnych lub zespołowych treningów samoobsługi i treningów umiejętności społecznych, polegających na nauce, rozwijaniu lub podtrzymywaniu umiejętności w zakresie czynności dnia codziennego i funkcjonowania w życiu społecznym.

Pomimo chęci i starań, rodzina nie zawsze jest w stanie sama zapewnić pełną pomoc osobom w podeszłym wieku. W tym celu powołane zostały do działania różne instytucje publiczne niosące pomoc i opiekę ludziom starszym, do których należą m.in. domy pomocy społecznej, rodzinne domy pomocy oraz placówki prowadzone w formie działalności gospodarczej zapewniające całodobową opiekę osobom uprawnionym.

Ustawa o pomocy społecznej określa podział **domów pomocy społecznej** w zależności od tego, dla kogo są przeznaczone. Podział ten wyróżnia 6 typów domów z zaznaczeniem, że możliwe jest prowadzenie domu o charakterze łączonym, ale tylko w zakresie określonym przez ustawodawcę. Wyróżniamy domy pomocy społecznej dla osób w podeszłym wieku, osób przewlekle somatycznie chorych, osób przewlekle psychicznie chorych, dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie, dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, osób niepełnosprawnych fizycznie.

Osoby starsze kierowane są zazwyczaj do domów pomocy społecznej dla osób przewlekle somatycznie chorych, dla osób w podeszłym wieku oraz do domów o charakterze łączonym. Ze względu na szczególny rodzaj niepełnosprawności, osoby starsze mogą być również kierowane do domów pomocy społecznej dla osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie, dla osób przewlekle psychicznie chorych oraz do domów dla osób niepełnosprawnych fizycznie.

Zgodnie z *ustawą o pomocy społecznej* **rodzinny dom pomocy** jest formą usług opiekuńczych i bytowych świadczonych całodobowo w miejscu zamieszkania dla nie mniej niż 3 i nie więcej niż 8 osób wymagających wsparcia z powodu wieku. Skutkuje to możliwością stworzenia w nim warunków i atmosfery zbliżonej do naturalnej rodziny.

Ponadto, osoby, które wymagają całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogące samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu kierowane mogą być także do placówek zapewniających całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku, prowadzonych w **formie działalności gospodarczej**.

Wykaz placówek pomocy społecznej w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2009-2012, w których świadczone jest wsparcie m.in. dla osób starszych oraz liczbę miejsc w tych placówkach, obrazuje poniższa tabela.

Tabela nr 8. Wykaz placówek pomocy społecznej w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2009-2012, w których świadczone jest wsparcie m.in. dla osób starszych

Rodzaj placówek pomocy społecznej działających m.in. na rzecz osób starszych	Lata	Liczba podmiotów funkcjonujących w województwie warmińsko-mazurskim	Liczba uczestników/miejsc
1	2	3	4
Dzienne Domy Pomocy	2009	22	925
	2010	22	955
	2011	22	945
	2012	21	930
Środowiskowe Domy Samopomocy	2009	42 + 4 filie	1 778
	2010	45 + 4 filie	2 005
	2011	53 + 4 filie	2 315
	2012	57 + 4 filie	2 557
Domy Pomocy Społecznej* (W kolumnie 3 i 4 wykazano jedynie liczbę placówek i miejsc dla osób starszych)	2009	20	1 350
	2010	20	1 400
	2011	20	1 400
	2012	20	1 400
Rodzinne Domy Pomocy	2009	3	13
	2010	4	18
	2011	5	22
	2012	6	34
Placówki zapewniające całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku (działalność gospodarcza, zgodnie z art. 67 ust.1 ustawy o pomocy społecznej, prowadzone po uzyskaniu zezwolenia Wojewody Warmińsko-Mazurskiego)	2009	6	187
	2010	6	182
	2011	9	224
	2012	9	242

*według stanu na 31 grudnia 2012 r. w województwie warmińsko-mazurskim funkcjonowały łącznie 43 domy pomocy społecznej + 2 filie, oferujące łącznie 3 705 miejsc.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ROPS

Wśród placówek pomocy społecznej działających m.in. na rzecz osób starszych w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2009-2012 widać wzrost liczby powstających środowiskowych domów samopomocy, rodzinnych domów pomocy społecznej oraz placówek zapewniających całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku (działalność gospodarcza, zgodnie z art. 67 ust.1 ustawy o pomocy społecznej, prowadzonym po uzyskaniu zezwolenia Wojewody Warmińsko-Mazurskiego).

Przystępując do opracowania Programu przeprowadzono diagnozę poziomu korzystania seniorów z oferty pomocy społecznej, której szczegółowe wyniki określono w raporcie z badania, przeprowadzonego przez OIS pt.: „Osoby starsze w województwie warmińsko-

*mazurskim – aktywność społeczna i korzystanie z pomocy społecznej*³¹. Z badań wynika, że tylko 50 osób (18,6% badanych) kiedykolwiek korzystało z pomocy społecznej, a jedynie 26 osób (tj. 8,8% z 269 badanych) korzystało w ciągu ostatnich 12 miesięcy ze wsparcia OPS lub PCPR. Większość badanych – 79,3% (195 osób) nie miała potrzeby korzystania z tego rodzaju pomocy. Ponadto 12,2% (30 osób) nie wiedziało, czy mogą taką pomoc otrzymać. W kontekście pozyskanych danych można stwierdzić, że ważne jest, aby osoby potrzebujące znały swoje prawa do korzystania z pomocy i wiedziały, gdzie mogą się po pomoc zwrócić. Dlatego istotne jest zwiększenie świadomości dotyczącej form pomocy i wsparcia przeznaczonych dla seniorów. Respondentom zadano również pytanie, z jakich nieodpłatnych usług chętnie skorzystaliby, gdyby pojawiały się w OPS lub PCPR. Najwięcej respondentów 98 osób (36,4% badanych) wskazywało dofinansowania do rehabilitacji lub turnusów, a także sprzętów rehabilitacyjnych (45 wskazań), dopłaty do wyjazdów i leczenia w sanatoriach (17 wskazań), dopłaty do różnego rodzaju wyjazdów i wycieczek (np. do kina, teatru, krajoznawczych) (8 wskazań), dofinansowania do usług lekarzy, badań, leków (8 wskazań) oraz szereg innych usług, które są potrzebne osobom starszym, np.: dofinansowania do zakupu aparatu słuchowego, opału na zimę, pomocy poradniczej i informacyjnej, pomocy prawnej, czy pomocy w opiece nad osobą, którą badani się zajmują. Z analizy tego pytania wynika, że osobom starszym najbardziej przydałaby się pomoc w utrzymaniu dobrego stanu zdrowia, który mógłby być spełniony poprzez dobrze rozwiniętą sieć usług rehabilitacyjnych, zdrowotnych czy opiekuńczych.

Zachodzące przemiany demograficzne stwarzają duże wyzwania, a zarazem możliwości dla systemu pomocy społecznej w Polsce, realizowanego nie tylko przez administrację publiczną, ale również przez organizacje pozarządowe oraz podmioty ekonomii społecznej.

W kontekście rosnącej liczby osób starszych należy zadbać o tworzenie bądź wzmocnienie już istniejących placówek pomocy społecznej, ze szczególnym naciskiem na rozwój dziennych domów pomocy społecznej i usług opiekuńczych, które zapewniają wsparcie i aktywizację seniorów, tym samym pozwalając na pozostanie w swoim naturalnym środowisku.

Mając powyższe na uwadze należy również zintensyfikować szkolenia pracowników pomocy społecznej w zakresie opieki nad seniorami oraz wprowadzać standardy opieki świadczonej w placówkach pomocy społecznej i innych podmiotach udzielających wsparcia osobom starszym.

W województwie warmińsko-mazurskim funkcjonują także inne instytucje i podmioty podejmujące działania na rzecz osób starszych jak UTW, kluby seniora, koła gospodyń wiejskich itp., o których będzie mowa w Obszarze II: Aktywność społeczna, kulturalna i edukacyjna osób starszych.

---

³¹ Dokument do pobrania: <http://portal.warmia.mazury.pl/badania-i-analazy>.

6.1.1. Analiza SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ol style="list-style-type: none"> 1. Zwiększająca się świadomość osób starszych i ich rodzin dotycząca problematyki prozdrowotnej. 2. Wzrastająca świadomość potrzeby aktywności fizycznej i intelektualnej wśród osób starszych. 3. Wykształcona kadra medyczna i coraz lepsza jakość opieki i usług medycznych. 4. Wzrastająca liczba przeprowadzanych akcji edukacyjnych z zakresu ochrony zdrowia i badań profilaktycznych. 5. Zwiększająca się liczba podmiotów świadczących usługi medyczne (m.in. rehabilitacyjne, opieki długoterminowej). 6. Zwiększająca się dostępność do świadczeń zdrowotnych. 7. Profesjonalizm i doświadczenie kadr pomocy i integracji społecznej. 8. Rozwijająca się infrastruktura socjalna (m.in. środowiskowe domy samopomocy, domy pomocy społecznej). 9. Rozwój usług opiekuńczych. 10. Zwiększająca się liczba obiektów bez barier architektonicznych i transportowych. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Niska świadomość osób starszych dotycząca znaczenia profilaktyki i diagnostyki zdrowotnej. 2. Niewielkie zasoby finansowe osób starszych na zakup leków, usługi rehabilitacyjne, sprzęt ortopedyczny itp. 3. Niski poziom aktywności fizycznej wśród osób starszych. 4. Niewystarczająca liczba lekarzy specjalistów m.in. geriatrów. 5. Niewielkie zainteresowanie kadry medycznej podnoszeniem kwalifikacji w zakresie geriatrii, opieki długoterminowej. 6. Niewielka liczba programów profilaktycznych finansowanych ze środków publicznych. 7. Niewystarczająca liczba miejsc w zakładach opieki długoterminowej. 8. Brak stacjonarnych oddziałów i poradni geriatrycznych. 9. Niewystarczająca liczba poradni specjalistycznych w powiatach. 10. Długi czas oczekiwania na wizytę u lekarza specjalisty i zabiegi medyczne. 11. Niewystarczająca liczba wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego i ortopedycznego. 12. Trudny dostęp do usług rehabilitacyjnych i sprzętu rehabilitacyjnego oraz ortopedycznego dla osób starszych. 13. Niewystarczająca liczba niektórych podmiotów świadczących wsparcie osobom starszym np. dziennych domów pomocy społecznej. 14. Utrudnienia komunikacyjne w dotarciu do placówek służby zdrowia. 15. Niska świadomość o problemie uzależnień wśród osób starszych.

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ol style="list-style-type: none"> 1. Tworzenie nowych kierunków kształcenia na uczelniach wyższych dot. problematyki osób starszych oraz wzrastająca liczba lekarzy geriatrów. 2. Postęp technologiczny w medycynie, stałe podnoszenie jakości usług medycznych. 3. Dostępność środków europejskich i krajowych dla organizacji pozarządowych zajmujących się profilaktyką i ochroną zdrowia osób starszych. 4. Polityka Unii Europejskiej i polityka państwa uwzględniająca podejmowanie kompleksowych działań na rzecz poprawy warunków życia i zdrowia osób starszych. 5. Realizacja projektów w zakresie wypracowania standardów usług na rzecz osób starszych. 6. Ogólnie dostępne bazy danych w zakresie usług medycznych (m.in. zintegrowany informator pacjenta, rejestr podmiotów leczniczych). 7. Rozwijająca się infrastruktura placówek ochrony zdrowia (m.in. tworzenie oddziałów i poradni geriatrycznych). 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uznawanie osób starszych jako nie kwalifikujących się do leczenia. 2. Postęp cywilizacyjny sprzyjający biernemu trybowi życia. 3. Zwiększająca się liczba pacjentów w wieku senioralnym powodująca problemy z zaspokojeniem potrzeb w zakresie usług medycznych dla osób starszych. 4. Zmieniające się przepisy dotyczące refundacji leków. 5. Brak modeli/standardów współpracy pomiędzy służbą zdrowia a jednostkami organizacyjnymi pomocy i integracji społecznej w zakresie pomocy osobom starszym. 6. Niskie kwoty świadczeń emerytalnych i rentowych. 7. Mało „atrakcyjna finansowo” dla lekarzy, specjalizacja w dziedzinie geriatry. 8. Zawężanie grup wiekowych kwalifikujących do bezpłatnych badań profilaktycznych. 9. Limitowanie usług zdrowotnych finansowanych ze środków publicznych.

6.1.2. Cele strategiczne i szczegółowe, działania, wskaźniki

Cel strategiczny 1. *Zwiększenie liczby osób starszych korzystających z usług podtrzymujących zdrowie oraz dostępnej infrastruktury i usług socjalnych.*

Cel szczegółowy 1.1. Zwiększenie osobom starszym dostępu do opieki medycznej.

Działanie 1.1.1. Uruchamianie poradni geriatrycznych.

Działanie 1.1.2. Uruchamianie w szpitalach oddziałów geriatrycznych.

Działanie 1.1.3. Uruchamianie wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego, ortopedycznego, pielęgnacyjnego itp.

Działanie 1.1.4. Uruchamianie nowych miejsc udzielania świadczeń zdrowotnych m.in. w zakresie opieki geriatrycznej, długoterminowej, psychogeriatrycznej i paliatywnej.

Działanie 1.1.5. Kontraktowanie ze środków NFZ, większej liczby świadczeń zdrowotnych m.in. w zakresie opieki geriatrycznej, długoterminowej,

psychogeriatrycznej i paliatywnej.

Działanie 1.1.6. Realizacja projektów/programów z zakresu profilaktyki, ochrony zdrowia, rehabilitacji oraz standaryzacji usług medycznych dla osób starszych (w tym finansowanych ze środków zewnętrznych m.in. europejskich).

Działanie 1.1.7. Inicjowanie organizowania „białych sobót”, „białych niedziel”, w szczególności na terenach wiejskich.

Działanie 1.1.8. Organizowanie i przeprowadzenie kampanii społecznych, kampanii informacyjno-edukacyjnych w mediach regionalnych, w szczególności w mediach publicznych, na temat profilaktyki i ochrony zdrowia oraz wykładów, seminariów, poradnictwa itp. w powyższym zakresie.

Wskaźniki:

1. Liczba poradni geriatrycznych, oddziałów i łóżek geriatrycznych.
2. Liczba uruchomionych miejsc udzielania świadczeń zdrowotnych m.in. w zakresie opieki geriatrycznej, długoterminowej, psychogeriatrycznej i paliatywnej.
3. Liczba wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego, ortopedycznego, pielęgnacyjnego itp.
4. Liczba udzielonych świadczeń zdrowotnych w zakresie opieki geriatrycznej, długoterminowej, psychogeriatrycznej i paliatywnej.
5. Liczba projektów/programów z zakresu profilaktyki, ochrony zdrowia, rehabilitacji oraz standaryzacji usług medycznych dla osób starszych (w tym finansowanych ze środków zewnętrznych m.in. europejskich) oraz liczba osób w nich uczestniczących.
6. Liczba kampanii społecznych, informacyjno-edukacyjnych w mediach regionalnych, w szczególności w mediach publicznych, na temat profilaktyki i ochrony zdrowia.

Cel szczegółowy 1.2. Zwiększenie osobom starszym dostępu do usług socjalnych.

Działanie 1.2.1. Tworzenie większej liczby miejsc dla osób starszych w placówkach pomocy społecznej.

Działanie 1.2.2. Tworzenie różnego typu placówek w środowiskach lokalnych, adekwatnych do potrzeb osób starszych (m.in. domy dziennego pobytu, rodzinne domy pomocy, kluby seniora).

Działanie 1.2.3. Wdrażanie i promowanie nowoczesnych technologii i rozwiązań w zakresie niebezpośrednich usług opiekuńczych (np. teleopieka, sygnalizatory ruchu, automatyczna lampa, videofon itp.)

Działanie 1.2.4. Świadczenie większej liczby usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych osobom starszym.

Działanie 1.2.5. Promowanie idei i metody pracy pn. „przyjazny sąsiad” oraz rodzin wspierających, poprzez kampanie społeczne, konferencje itp.

Działanie 1.2.6. Zlecenie organizacjom pozarządowym zadań z zakresu pomocy społecznej w obszarze wsparcia osób starszych.

Działanie 1.2.7. Realizacja projektów w zakresie rozwoju infrastruktury pomocy społecznej na rzecz osób starszych (w tym finansowanych ze środków zewnętrznych m.in. europejskich).

Wskaźniki:

1. Liczba miejsc dla osób starszych w placówkach pomocy społecznej.
2. Liczba placówek w środowiskach lokalnych, adekwatnych do potrzeb osób starszych (m.in. domy dziennego pobytu, rodzinne domy pomocy, kluby seniora).
3. Liczba osób starszych objętych usługami opiekuńczymi, w tym specjalistycznymi usługami opiekuńczymi.
4. Liczba zadań z zakresu wsparcia osób starszych w obszarze pomocy społecznej, zleconych do realizacji organizacjom pozarządowym (w tym liczba uczestników).
5. Liczba projektów z zakresu rozwoju infrastruktury pomocy społecznej na rzecz osób starszych (w tym finansowanych ze środków zewnętrznych m.in. europejskich).

Cel szczegółowy 1.3. Wzrost kompetencji kadr służby zdrowia oraz pomocy społecznej w zakresie opieki nad osobami starszymi.

Działanie 1.3.1. Uruchamianie na uczelniach wyższych kierunków kształcących gerontologów (m.in. geriatrów, geragogów, gerontologów społecznych).

Działanie 1.3.2. Organizowanie seminariów, konferencji itp. mających na celu **budowanie świadomości w zakresie potrzeb i konieczności kształcenia kadry medycznej** w kierunku zdobywania i podwyższania kwalifikacji w dziedzinie geriatry, opieki długoterminowej i chorób przewlekłych.

Działanie 1.3.3. Organizowanie seminariów, konferencji itp. mających na celu **budowanie świadomości w zakresie konieczności wypracowania i wdrożenia standardów** wysokiej jakości opieki geriatrycznej i usług opiekuńczych dla osób starszych.

Działanie 1.3.4. Organizowanie kursów, szkoleń itp. dla kadry medycznej (w szczególności dla lekarzy POZ) w dziedzinie gerontologii.

Działanie 1.3.5. Organizowanie kursów, szkoleń itp. dla pracowników pomocy społecznej w zakresie potrzeb osób starszych.

Wskaźniki:

1. Liczba lekarzy, którzy posiadają specjalizację z geriatry.
2. Liczba osób kończących kierunki kształcące gerontologów (m.in. geriatrów, geragogów, gerontologów społecznych).
3. Liczba zorganizowanych kursów, szkoleń itp. dla kadry medycznej (w szczególności dla lekarzy POZ) w dziedzinie gerontologii oraz liczba osób w nich uczestniczących.
4. Liczba zorganizowanych kursów, szkoleń itp. dla pracowników pomocy społecznej w zakresie potrzeb osób starszych oraz liczba osób w nich uczestniczących.

6.2. Aktywność społeczna, kulturalna i edukacyjna

Aktywność społeczna jest szeroko rozumianym uczestnictwem w życiu społecznym, do którego zalicza się zaangażowanie w aktywność kulturalną oraz edukacyjną. W niniejszym obszarze uwzględniono także rozwój wolontariatu osób starszych oraz na ich rzecz jak również poprawę bezpieczeństwa seniorów, rozwój rzecznictwa interesów czy wzmocnienie integracji międzypokoleniowej. Kierunki pożądanych działań rozwijających społeczną, kulturalną i edukacyjną aktywność osób starszych zostały wyznaczone poprzez zidentyfikowanie problemów, które je ograniczają.

Aktywność społeczna jest uczestnictwem w określonych grupach społecznych i działaniem w ich kręgach. Człowiek aktywny społecznie spędza czas w towarzystwie innych ludzi, udzielając się społecznie: organizuje spotkania, uczestniczy w nich, pełni różne funkcje w organizacjach. Poziom uczestnictwa seniorów w życiu społecznym zależy nie tylko od zdrowia, zasobów ekonomicznych, ich pozycji w społeczeństwie, ale także od własnej aktywności edukacyjnej, kulturalnej oraz całego splotu warunków, które umożliwiają i ułatwiają rozwijanie takiej aktywności³². Aktywność kulturalna i edukacyjna daje seniorom poczucie użyteczności, satysfakcji z życia oraz samorozwoju. Zaangażowanie seniorów w życie społeczności lokalnych przyczynia się do poprawy jakości ich życia, jak też funkcjonowania wspólnot lokalnych.

Wyniki projektu badawczego „PolSenior” zrealizowanego w latach 2007-2011, zamówionego przez MNiSW, dostarczyły argumentów przemawiających za wprowadzeniem kompleksowej i wielowymiarowej polityki wobec starzenia się ludzi w Polsce, również w zakresie dostępu do kształcenia ustawicznego realizującego ideę całościowego rozwoju. Kształcenie ustawiczne nie obejmuje w naszym kraju osób starszych (poza wyjątkowymi przypadkami, gdzie Uniwersytety Trzeciego Wieku działają w ramach Centrum Kształcenia Ustawicznego). Edukacja osób starszych nie ma rangi zadania publicznego i nie jest włączona w krajowy system edukacji. Mimo to, z roku na rok powstaje coraz więcej podmiotów formalnych i nieformalnych, które pomagają w pomyślnym i aktywnym przeżyciu starości. Wśród ofert spędzania wolnego czasu osób starszych wyróżnia się różne formy aktywności społecznej, kulturalnej i edukacyjnej. Obszarem aktywności społecznej ludzi starszych jest najczęściej środowisko lokalne.

W województwie warmińsko-mazurskim istnieje wiele instytucji i podmiotów organizujących działania na rzecz osób starszych. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (ROPS) sporządził wykaz podmiotów działających na rzecz seniorów. Dane zostały zebrane w styczniu 2013 roku na podstawie informacji z ośrodków pomocy społecznej województwa warmińsko-mazurskiego. Według stanu na grudzień 2012 roku w województwie warmińsko-mazurskim funkcjonowało: 27 Uniwersytetów i Akademii Trzeciego Wieku, 68 Klubów Seniora, 81 związków i stowarzyszeń, 48 kół zainteresowań skupiających osoby w wieku 60 lat i więcej, 60 Kół Gospodyń Wiejskich, oraz wiele innych, takich jak świetlice wiejskie, grupy wsparcia,

---

³² D. Jankowski, *Edukacja, aktywność kulturalna oraz rekreacyjna ludzi starzejących się* [w:] „Polska w obliczu starzenia się społeczeństwa”, A. Karpiński, A. Rajkiewicz (red.), Wyd. Komitetu Prognoz Polska 2000plus przy Prezydium PAN, Warszawa 2008, s. 194.

organizacje kościelne – wszystkie skupiające bądź organizujące zajęcia dla osób w wieku 60+ w obszarze aktywności społecznej, kulturalnej i edukacyjnej. Ponadto, z badania przeprowadzonego w 2013 roku przez Obserwatorium Integracji Społecznej (OIS) działającego przy ROPS, wynika, że osoby starsze w województwie warmińsko-mazurskim charakteryzują się wysoką aktywnością społeczną (badanie pt. „*Osoby starsze w województwie warmińsko-mazurskim – aktywność społeczna i korzystanie z pomocy społecznej*”³³). Badanie zostało przeprowadzone na próbie 296 osób, wśród których 66,2% wyjeżdżało na grupowe wycieczki, 41,9% dokończyło się, 26% uczestniczyło w grupowych zajęciach sportowych. Aktywność podczas organizowania imprez dla innych osób (m.in. dla dorosłych, młodzieży, dzieci) wskazało 24% badanych, a udział w zespole muzycznym, tanecznym lub chórze zadeklarowało 23% badanych³⁴.

Uniwersytety Trzeciego Wieku są najbardziej popularną formą zajęć wśród osób starszych. Korzystanie z usług większości Uniwersytetów Trzeciego Wieku zazwyczaj nie jest uwarunkowane koniecznością spełnienia konkretnych kryteriów formalnych (np. konieczności posiadania konkretnego typu wykształcenia). Działają one w takiej formule aktywności edukacyjnej, która przyczynia się do zaspokajania różnych potrzeb seniorów, takich jak: samokształcenie, poznawanie środowiska, poszerzanie wiedzy i umiejętności, wykonywania społecznie użytecznych działań, wypełnienie wolnego czasu, utrzymywanie więzi towarzyskich, stymulacja psychiczna i fizyczna, a czasem nawet możliwość realizacji młodzieńczych marzeń. Dzięki temu, Uniwersytety Trzeciego Wieku stanowią adekwatne przedłużenie dla edukacji formalnej, przy jednoczesnym zapewnieniu możliwości korzystania z edukacji poza- i nieformalnej³⁵.

UTW wspomagają budowę kapitału społecznego. Kontakt z innymi osobami oraz budowanie relacji ma pozytywny wpływ na poczucie bycia potrzebnym, kondycję zdrowotną, itp. Spełniają one bardzo pozytywną rolę przeciwdziałając wykluczeniu społecznemu, wspomagając dostęp do dóbr kultury, promują zachowania prospołeczne oraz poprzez zasadę aktywnego starzenia się, promują zachowania prozdrowotne przedłużające aktywne życie.

Potencjał Uniwersytetów Trzeciego Wieku w 2012 roku to 385 placówek w kraju, działających w różnych formach organizacyjno-prawnych, najczęściej jako organizacje pozarządowe. Zrzeszają ponad 100 tys. słuchaczy, głównie emerytów, aktywnych seniorów, chcących poszerzać swoją wiedzę, rozwijać zainteresowania, nabywać nowe umiejętności itp. To prawdziwy fenomen obywatelskiego ruchu społecznego, opartego na samopomocy, wolontariacie i współpracy z wieloma organizacjami i instytucjami³⁶.

Oferta obejmująca obszar aktywności społecznej, kulturalnej i edukacyjnej skierowana do osób starszych wymaga ciągłego poszerzania i rozwijania. Stworzenie warunków umożliwiających seniorom czynny udział w życiu społecznym i kulturalnym wspólnoty na szczeblu lokalnym, prowadzi do poczucia lepszej jakości życia seniorów w województwie i budowania zintegrowanych społeczności lokalnych, w których udział mają szansę włączyć się

³³ Raport z badania dostępny na stronie: <http://portal.warmia.mazury.pl/badania-i-analizy>.

³⁴ *Osoby starsze w województwie warmińsko-mazurskim – aktywność społeczna i korzystanie z pomocy społecznej*, Obserwatorium Integracji Społecznej, Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn 2013, s. 62-63.

³⁵ *Założenia długofalowej polityki senioralnej w Polsce na lata 2014-2020*, Warszawa 2013, s.32.

³⁶ W. Borczyk, *Innowacyjne UTW wobec nowych wyzwań*, w: „Rok 2012 Rokiem Uniwersytetów Trzeciego Wieku”, Warszawa 2012, s. 26.

wszyscy obywatele. Rozwinie to współpracę międzypokoleniową, która wpisuje się w ideę solidarności międzygeneracyjnej, będącej jedną z myśli przewodnich krajów członkowskich UE w traktacie lizbońskim z 2007 r. (art.3.3). Jest także pochodną zaleceń rezolucji Parlamentu Europejskiego z 9.09.2010 roku w sprawie opieki długoterminowej nad osobami starszymi, gdzie w art. 23 wymienia się „*włączanie osób starszych do udziału w życiu społecznym i kulturalnym*” jako cel zintegrowanej strategii na rzecz aktywnego starzenia się.

W obszar aktywności społecznej, kulturalnej i edukacyjnej seniorów powinno włączać się całe otoczenie osób starszych. Społeczeństwo przy współudziale organizacji pozarządowych, instytucji kultury i edukacji, grup środowiskowych, wyznaniowych, stowarzyszeń, klubów itp. powinno pełnić kluczową rolę w życiu społecznym i kulturalnym seniorów poprzez tworzenie odpowiednich warunków do tego typu aktywności. Tworząc warunki do aktywności seniorów należy w sposób szczególny zadbać o obszary wiejskie, gdzie zarówno sama aktywność seniorów jak i oferta kulturalno-edukacyjna skierowana do tej grupy społecznej jest obecnie niewystarczająca.

W dalszych częściach opracowania wskazano propozycje działań, które powinny zostać podjęte w niniejszym obszarze, natomiast w Załączniku nr 1 wskazano potencjalnych realizatorów tych działań. Wskazane działania powinny być wyznaczeniem kierunków rozwoju jak również inspiracją dla poszczególnych jednostek, organizacji czy instytucji do poprawy aktywności społecznej, kulturalnej i edukacyjnej osób starszych w województwie warmińsko-mazurskim.

6.2.1. Analiza SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ol style="list-style-type: none"> 1. Wzrastająca liczba aktywnie działających instytucji/podmiotów publicznych i organizacji pozarządowych zajmujących się aktywnością społeczną, kulturalną i edukacją osób starszych. 2. Rozwój uniwersytetów trzeciego wieku, klubów seniora itp. 3. Zwiększająca się liczba osób starszych zainteresowanych aktywnością społeczną. 4. Duży kapitał wiedzy, doświadczenie, patriotyzm lokalny, kultywowanie tradycji i wartości rodzinnych osób starszych. 5. Wzrastające zainteresowanie osób starszych nowymi technologiami. 6. Wzrastające zainteresowanie lokalnych mediów tematyką osób starszych. 7. Rozwój wolontariatu osób starszych i na rzecz osób starszych. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mała liczba organizacji pozarządowych działających na rzecz osób starszych na obszarach wiejskich. 2. Brak ofert przygotowujących osoby starsze do odchodzenia na emeryturę. 3. Niewielkie zasoby finansowe osób starszych na uczestnictwo w życiu społecznym i kulturalnym oraz w edukacji. 4. Izolacja i poczucie alienacji społecznej oraz niska aktywność społeczna osób starszych niezrzeszonych w organizacjach pozarządowych. 5. Brak upowszechniania wiedzy o prawach osób starszych, rzecznictwie interesów seniorów. 6. Niski poziom umiejętności w zakresie korzystania z technologii informatycznych. 7. Niewykorzystywana istniejąca baza lokalowa

<ol style="list-style-type: none"> 8. Możliwość korzystania z istniejącej i rozszerzającej się oferty edukacyjnej i kulturalnej oraz zasobów instytucjonalnych. 9. Zwiększająca się liczba projektów finansowanych ze środków zewnętrznych aktywizujących społecznie osoby starsze. 10. Funkcjonowanie rzecznika praw osób starszych województwa warmińsko-mazurskiego. 11. Realizacja „Akademii III Wieku Warmii i Mazur” - platformy edukacyjnej dla osób starszych, liderów środowisk seniorskich, osób i instytucji z nimi współpracujących, prowadzonej przez Federację Organizacji Socjalnych Województwa Warmińsko-Mazurskiego FOSa. 12. Wykorzystanie doświadczeń z wdrażania Wojewódzkiego Programu na Rzecz Osób Starszych na lata 2009-2013 „<i>Pogodna i bezpieczna jesień życia na Warmii i Mazurach</i>”. 	<p>umożliwiająca aktywność społeczną seniorów.</p> <ol style="list-style-type: none"> 8. Brak centrów aktywności seniorów. 9. Brak rad seniorów lub innych reprezentacji środowisk seniorskich w środowiskach lokalnych, reprezentujących potrzeby i interesy seniorów. 10. Niewystarczająca współpraca pomiędzy instytucjami i organizacjami działającymi na rzecz osób starszych w obszarze aktywności społecznej, kultury i edukacji. 11. Niewystarczająca współpraca środowisk seniorskich. 12. Ograniczona dostępność do dóbr kultury z powodu odległości i słabo rozwiniętej infrastruktury transportowej.
--	---

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ol style="list-style-type: none"> 1. Funkcjonowanie Departamentu Polityki Senioralnej w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej oraz Rady do spraw Polityki Senioralnej. 2. Dostępność funduszy zewnętrznych dla instytucji, organizacji pozarządowych na aktywizację społeczną, kulturalną i edukację osób starszych. 3. Uwarunkowania strategiczne i programowe na poziomie Unii Europejskiej i kraju w zakresie polityki senioralnej. 4. Pojawienie się tematyki osób starszych w mediach, kampaniach społecznych itp. 5. Przemiany społeczno demograficzne wpływające na wydłużanie się życia i wieku aktywności społecznej seniora. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Marginalizacja osób starszych w życiu społecznym. 2. Funkcjonowanie stereotypów dotyczących starości. 3. Trudna sytuacja społeczno-ekonomiczna kraju ograniczająca aktywność społeczną osób starszych. 4. Uwarunkowania zdrowotne ograniczające aktywność społeczną, kulturalną i edukacyjną osób starszych. 5. Niewystarczające promowanie przez media pozytywnego wizerunku i aktywności osób starszych.

6.2.2. Cele strategiczne i szczegółowe, działania, wskaźniki

Cel strategiczny 2: *Zwiększenie aktywnego udziału osób starszych w życiu społecznym, kulturalnym oraz edukacyjnym.*

Cel szczegółowy 2.1. Upowszechnienie wolontariatu osób starszych i na rzecz osób starszych.

Działanie 2.1.1. Tworzenie i wspieranie centrów, klubów wolontariatu itp. działających na rzecz osób starszych.

Działanie 2.1.2. Organizowanie i przeprowadzenie kampanii społecznych, kampanii informacyjno-edukacyjnych w mediach regionalnych, w szczególności w mediach publicznych, promujących wolontariat osób starszych i na rzecz osób starszych, w tym wolontariat kompetencji i ideę banków czasu.

Działanie 2.1.3. Włączenie wolontariatu osób starszych do stałej oferty organizacji pozarządowych.

Działanie 2.1.4. Organizacja szkoleń, kursów, warsztatów itp. przygotowujących osoby starsze do działań wolontariackich.

Działanie 2.1.5. Zlecenie organizacjom pozarządowym zadań wspierających rozwój wolontariatu osób starszych i na rzecz osób starszych.

Wskaźniki:

1. Liczba centrów, klubów wolontariatu itp. działających na rzecz osób starszych oraz liczba wolontariuszy (w tym wolontariuszy-seniorów).
2. Liczba kampanii informacyjno-edukacyjnych w mediach regionalnych, w szczególności w mediach publicznych, promujących wolontariat osób starszych i na rzecz osób starszych.
3. Liczba zadań wspierających rozwój wolontariatu osób starszych i na rzecz osób starszych, zleconych do realizacji organizacjom pozarządowym (w tym liczba uczestników).

Cel szczegółowy 2.2. Poszerzenie oferty kulturalnej skierowanej do osób starszych.

Działanie 2.2.1. Dostosowanie oraz promocja oferty domów kultury, muzeów, bibliotek, kin, teatrów, itp. do potrzeb i zainteresowań osób starszych.

Działanie 2.2.2. Organizowanie spotkań, festiwali, przeglądów, wystaw i innych wydarzeń prezentujących twórczość artystyczną osób starszych.

Działanie 2.2.3. Zlecenie organizacjom pozarządowym zadań z zakresu aktywności kulturalnej osób starszych.

Działanie 2.2.4. Realizacja projektów/programów z zakresu aktywności kulturalnej osób starszych (w tym finansowanych ze środków zewnętrznych m.in. środków europejskich).

Wskaźniki:

1. Liczba zadań z zakresu aktywności kulturalnej osób starszych, zleconych do realizacji organizacjom pozarządowym (w tym liczba uczestników).
2. Liczba projektów/programów z zakresu aktywności kulturalnej osób starszych (w tym finansowanych ze środków zewnętrznych m.in. europejskich) oraz liczba osób w nich uczestniczących.

Cel szczegółowy 2.3 Poszerzenie oferty edukacyjnej skierowanej do osób starszych.

Działanie 2.3.1. Współpraca stowarzyszeń, uniwersytetów i akademii trzeciego wieku oraz innych podmiotów działających na rzecz osób starszych z placówkami oświatowymi i uczelniami wyższymi w zakresie edukacji osób starszych.

Działanie 2.3.2. Realizacja seminariów, warsztatów itp. przygotowujących do aktywnej emerytury.

Działanie 2.3.3. Upowszechnianie, promocja, wspieranie działalności oraz potencjału uniwersytetów i akademii trzeciego wieku jako placówek edukacji i aktywizacji osób starszych.

Działania 2.3.4. Realizacja „Akademii III Wieku Warmii i Mazur” – platformy edukacyjnej dla osób starszych, liderów środowisk seniorskich, osób i instytucji z nimi współpracujących.

Działanie 2.3.5. Zlecenie organizacjom pozarządowym zadań z zakresu edukacji osób starszych.

Wskaźniki:

1. Liczba zadań z zakresu edukacji osób starszych, zleconych do realizacji organizacjom pozarządowym (w tym liczba uczestników).
2. Liczba porozumień/deklaracji/listów intencyjnych/umów zawartych przez uniwersytety i akademie trzeciego wieku z uczelniami wyższymi dotyczącymi edukacji osób starszych.

Cel szczegółowy 2.4. Wzrost bezpieczeństwa osób starszych.

Działanie 2.4.1. Organizowanie kampanii medialnych i akcji społecznych podnoszących świadomość społeczeństwa na temat procesów starzenia się oraz uwrażliwiających na kwestie bezpieczeństwa seniorów.

Działanie 2.4.2. Tworzenie lokalnych centrów informacji i doradztwa dla osób starszych i ich rodzin, w tym m.in. z zakresu praw konsumenckich i obywatelskich.

Działanie 2.4.3. Doskonalenie stosowania procedury „Niebieskiej Karty” i rozwój innych narzędzi przeciwdziałania przemocy wobec osób starszych.

Wskaźniki:

1. Liczba kampanii medialnych i akcji społecznych podnoszących świadomość społeczeństwa na temat procesów starzenia się oraz uwrażliwiających na kwestie bezpieczeństwa seniorów.

2. Liczba „Niebieskich Kart” założonych na skutek przemocy stosowanej wobec osób starszych.

Cel szczegółowy 2.5. Wzmocnienie rzecznictwa interesów osób starszych.

- Działanie 2.5.1.** Powoływanie gminnych/powiatowych i wojewódzkiej rady seniorów.
- Działanie 2.5.2.** Powoływanie rzeczników osób starszych w gminach/powiatach.
- Działanie 2.5.3.** Wspieranie działalności wojewódzkiego oraz gminnych/ powiatowych rzeczników praw osób starszych.
- Działanie 2.5.4.** Powoływanie pełnomocników ds. osób starszych w jednostkach samorządu terytorialnego.
- Działanie 2.5.5.** Tworzenie lokalnych programów na rzecz osób starszych.
- Działanie 2.5.6.** Promowanie Międzynarodowego Dnia Praw Osób Starszych poprzez organizację, w czerwcu każdego roku, konferencji, seminariów itp.
- Działanie 2.5.7.** Tworzenie i promocja sieci i porozumień działających na rzecz osób starszych, w tym uniwersytetów i akademii trzeciego wieku.
- Działanie 2.5.8.** Włączanie przedstawicieli organizacji seniorskich do prac w zespołach powoływanych przez samorządy terytorialne, opracowujących, opiniujących oraz monitorujących lokalne programy społeczne.
- Działanie 2.5.9.** Wspieranie merytoryczne, edukacyjne, doradcze, eksperckie i in. organizacji pozarządowych w zakresie aktywności społecznej, kulturalnej i edukacyjnej osób starszych, przez samorządy lokalne oraz inne podmioty i instytucje.

Wskaźniki:

1. Liczba gminnych/powiatowych rad seniorów.
2. Liczba gminnych/powiatowych rzeczników osób starszych.
3. Liczba jednostek samorządu terytorialnego, w których powołano pełnomocników ds. osób starszych.
4. Liczba lokalnych programów na rzecz osób starszych.
5. Liczba sieci i porozumień działających na rzecz osób starszych.
6. Liczba zespołów opracowujących, opiniujących oraz monitorujących lokalne programy społeczne, powoływanych przez samorządy terytorialne, do których włączono przedstawicieli organizacji seniorskich.

Cel szczegółowy 2.6. Wzmacnianie i promowanie integracji międzypokoleniowej.

- Działanie 2.6.1.** Organizowanie międzypokoleniowych imprez kulturalnych, edukacyjnych, turystycznych, sportowo-rekreacyjnych, okolicznościowych itp.
- Działanie 2.6.2.** Promowanie pozytywnych wartości rodzin wielopokoleniowych poprzez kampanie społeczne, spotkania integracyjne i okolicznościowe itp.
- Działanie 2.6.3.** Tworzenie w społecznościach lokalnych miejsc wielopokoleniowych spotkań, promujących aktywność turystyczną, sportowo-rekreacyjną, kulturalną, edukacyjną i społeczną osób starszych.

Wskaźniki:

1. Liczba zorganizowanych międzypokoleniowych imprez kulturalnych, edukacyjnych, okolicznościowych itp.
2. Liczba lokalnych miejsc wielopokoleniowych spotkań, promujących aktywność turystyczną, sportowo-rekreacyjną, kulturalną, edukacyjną i społeczną osób starszych.

Cel szczegółowy 2.7. Promowanie pozytywnego wizerunku seniorów, ich potencjału, aktywności społecznej, kulturalnej i edukacyjnej.

Działanie 2.7.1. Promowanie i wyróżnianie inicjatyw promujących aktywność społeczną, kulturalną i edukacyjną osób starszych (np. konkurs „Godni Naśladowania” lub konkurs na najbardziej aktywnego seniora).

Działanie 2.7.2. Organizacja dorocznych konferencji i spotkań z okazji Międzynarodowego Dnia Osób Starszych w wymiarze wojewódzkim, powiatowym i gminnym.

Działanie 2.7.3. Realizacja i emisja materiałów promujących potencjał i aktywność osób starszych, w szczególności przez media publiczne oraz wydawanie publikacji i czasopism (w tym także elektronicznych) poświęconych osobom starszym.

Działanie 2.7.4. Kreowanie lokalnych liderów, animatorów wśród osób starszych, odpowiadających za aktywność społeczną seniorów.

Wskaźniki:

1. Liczba wyróżnionych/nagrodzonych inicjatyw promujących aktywność społeczną, kulturalną i edukacyjną osób starszych.
2. Liczba zorganizowanych dorocznych konferencji i spotkań z okazji Międzynarodowego Dnia Osób Starszych w wymiarze wojewódzkim, powiatowym i gminnym.
3. Liczba lokalnych liderów, animatorów wśród osób starszych odpowiadających za aktywność społeczną seniorów.
4. Liczba wyemitowanych materiałów promujących potencjał i aktywność osób starszych, w szczególności przez media publiczne

6.3. Aktywność zawodowa

Ta część Programu poświęcona jest obszarowi aktywności zawodowej osób starszych, osób wchodzących w wiek poprodukcyjny oraz aktywności zawodowej na rzecz osób starszych.

Z uwagi na zachodzące procesy demograficzne, związane ze wzrostem udziału osób starszych w ogóle populacji ludności oraz w populacji w wieku produkcyjnym, obszar aktywności zawodowej wymaga szczególnej uwagi.

Stopniowe zrównywanie wieku emerytalnego kobiet i mężczyzn do 67. roku życia do 2040 r., powinno wpłynąć na wzrost populacji osób zatrudnionych. Proces ten musi być przeprowadzony z dbałością o poprawę warunków pracy podczas całej kariery zawodowej, o lepszą świadomość pracodawców w zakresie przemian społeczno-demograficznych czy odpowiednie inwestowanie w zmianę kwalifikacji, by osoby po 50. roku życia umiały odnaleźć się na współczesnym rynku pracy.

Obecnie polityki publiczne Unii Europejskiej oraz Polski w obszarze rynku pracy zwrócone są do osób powyżej 50. roku życia (czyli 50+), gdyż po przekroczeniu tego wieku, w statystykach unijnych i polskich zaczyna się wyraźny spadek wskaźnika zatrudnienia. Polska ma jeden z niższych w Unii Europejskiej poziomów zatrudnienia osób dojrzałych i starszych. Choć w ostatnich kilku latach rosło zatrudnienie osób 50+, to w 2011 roku zaledwie 36,9% Polaków w wieku 55-64 lat miało zatrudnienie, a w całej populacji osób 50+ było to zaledwie 31,3%. Dla porównania wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 55-64 lat wyniósł średnio dla UE 47,4%. Bezrobotne osoby powyżej 50. roku życia stanowią również jedną z priorytetowych grup na warmińsko-mazurskim rynku pracy. Liczba bezrobotnych, którzy ukończyli 50 lat systematycznie rośnie. W 2011 roku wyniosła 22 912 osób, co oznacza, iż zwiększyła się o 874 osoby (o 4,0%) w porównaniu do 2010 roku. Rośnie również procentowy udział tej kategorii bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych w województwie. W 2011 roku wyniósł on 21,3%, co oznacza wzrost w porównaniu do 2010 roku o 0,5 punktu procentowego³⁷.

Tabela nr 9. Liczba osób bezrobotnych powyżej 50 roku życia w liczbie osób bezrobotnych ogółem w województwie warmińsko-mazurskim

Rok	Bezrobotni ogółem	Bezrobotni powyżej 50 roku życia	Udział procentowy (3:2)
2009	109 181	21 669	19,9%
2010	105 942	22 038	20,8%
2011	107 333	22 912	21,3%

Źródło: Wojewódzki Urząd Pracy w Olsztynie

Bezrobocie wśród osób powyżej 50. roku życia jest zróżnicowane przestrzennie. W grudniu 2011 roku, najwięcej osób w tym wieku, zarejestrowanych było w Elblągu (1 849 osób, tj. 8,1% ogółu bezrobotnych powyżej 50. roku życia w województwie) oraz powiatach:

³⁷ Wojewódzki Urząd Pracy w Olsztynie.

ełckim (1 789, tj. 7,8%), olsztyńskim (1 663, tj. 7,3%) i ostródzkim (1 609, tj. 7,0%), natomiast najmniej – w nidzickim (405 osób, tj. 1,8%), gołdapskim (477, tj. 2,1%), węgorzewskim (496, tj. 2,2%) oraz nowomiejskim (499, tj. 2,2%).

Wzrastający udział osób po 50. roku życia w ogóle bezrobotnych wynika przede wszystkim ze skali dezaktywizacji zawodowej w tej grupie wiekowej. Osoby starsze, tracąc zatrudnienie, wycofują się z rynku pracy korzystając z istniejących alternatywnych źródeł dochodu (wcześniejsze emerytury, świadczenia przedemerytalne). Obszar aktywności zawodowej, został uwzględniony w niniejszym Programie, aby wspierać pozytywne trendy w zakresie aktywności osób 50+, podczas gdy ich wyższa aktywność zawodowa może przełożyć się na szybszy wzrost zatrudnienia oraz poprawę ogólnej sytuacji na rynku pracy w województwie warmińsko-mazurskim. Pozwoli to w pewnym stopniu równoważyć negatywne efekty wynikające ze zmian demograficznych. Aby wspierać rozwój obszaru aktywności zawodowej osób starszych wyodrębniono cele szczegółowe Programu, które obejmują również podnoszenie umiejętności i kwalifikacji zawodowych osób starszych, rozwój ekonomii społecznej, wzrost wykorzystania środków zewnętrznych na aktywizację zawodową osób 50+ czy budowanie świadomości pracodawców na temat konsekwencji przemian społeczno-demograficznych. Wykorzystanie potencjału osób starszych wymaga jednak instrumentów, które pozwalałyby na tworzenie miejsc pracy i uwzględniały konieczność zmniejszania wagi dysfunkcji wynikających z wieku.

6.3.1. Analiza SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ol style="list-style-type: none"> 1. Potencjał i doświadczenie zawodowe seniorów. 2. Zwiększająca się liczba projektów finansowanych ze środków zewnętrznych aktywizujących zawodowo osób 50+. 3. Potrzeba samorealizacji osób starszych poprzez pracę społeczną/wolontariat. 4. Wzrastające zainteresowanie osób 50+ nowymi kompetencjami informatycznymi i językowymi. 5. Coraz lepsza jakość opieki zdrowotnej i wzrastająca świadomość potrzeby profilaktyki prozdrowotnej, pozwalająca na dłuższe pozostawanie w aktywności zawodowej. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Niewystarczające umiejętności i kwalifikacje zawodowe oraz kompetencje osobowościowe osób starszych. 2. Niewystarczające zasoby kadrowe przygotowane do pracy z osobami starszymi. 3. Słaba mobilność osób starszych. 4. Obniżona zdolność przyswajania nowych technologii. 5. Postępujące obniżanie kondycji zdrowotnej osób starszych. 6. Niestabilna sytuacja na warmińsko-mazurskim rynku pracy. 7. Przyjmowanie przez osoby starsze ról społecznych babci/dziadka, opiekuna nad własnymi rodzicami (krzyżowanie się ról zawodowej i rodzinnej).

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ol style="list-style-type: none"> 1. Powołanie Rady Społecznej 50+ przy Ministrze Pracy i Polityki Społecznej, której celem jest kreowanie długofalowej polityki aktywizacji zawodowej osób w wieku 50+. 2. Korzystanie z doświadczeń innych krajów w kreowaniu polityki rynku pracy dla osób starszych. 3. Dostępność funduszy zewnętrznych na realizację programów aktywizujących zawodowo osoby 50+. 4. Spójność polityki państwa z polityką europejską w zakresie zasad, celów i instrumentów polityki rynku pracy w zakresie zatrudniania osób starszych. 5. Dostępność uczenia się przez całe życie, podniesienie umiejętności i kwalifikacji w zakresie nowych technologii. 6. Możliwość rozwoju podmiotów ekonomii społecznej tworzonych przez osoby starsze i działających na ich rzecz. 7. Wykorzystanie potencjału seniorów w budowaniu świadomości zawodowej młodszych pokoleń. 8. Budowanie świadomości pracodawców na temat konsekwencji przemian społeczno-demograficznych mających odzwierciedlenie na rynku pracy (przełamywanie stereotypów). 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Defaworyzowanie osób w wieku 50+ na rynku pracy. 2. Niewystarczająca promocja wykorzystania potencjału osób starszych. 3. Ograniczone postrzeganie seniorów jako grupy docelowej (końcowych odbiorców usług/produktów dostarczanych przez przedsiębiorstwa). 4. Niestabilna sytuacja gospodarczo-ekonomiczna mająca wpływ na krajowy rynek pracy. 5. Brak motywacji do nauki zawodu i nowych umiejętności oraz do zmiany zawodu.

6.3.2. Cele strategiczne i szczegółowe, działania, wskaźniki

Cel strategiczny 3. *Zwiększenie aktywności zawodowej – aktywna i efektywna praca do osiągnięcia wieku emerytalnego oraz możliwość jej kontynuacji według potrzeb.*

Cel szczegółowy 3.1. Podnoszenie umiejętności i kwalifikacji zawodowych oraz kompetencji osobowościowych osób starszych.

Działanie 3.1.1. Organizowanie kursów, szkoleń itp. dla osób starszych podnoszących ich

kwalifikacje zawodowe i kompetencje osobowościowe, w tym doradztwo zawodowe.

Działanie 3.1.2. Realizowanie usług pośrednictwa pracy dla osób starszych.

Wskaźniki:

1. Liczba zorganizowanych kursów, szkoleń itp. dla osób starszych podnoszących ich kwalifikacje zawodowe i kompetencje osobowościowe oraz liczba seniorów w nich uczestniczących.
2. Liczba osób w wieku 50+ zatrudnionych w ramach usług pośrednictwa pracy.

Cel szczegółowy 3.2. Zwiększenie liczby podmiotów ekonomii społecznej tworzonych przez osoby starsze i działających na ich rzecz.

Działanie 3.2.1. Organizowanie kampanii informacyjnych dotyczących podmiotów ekonomii społecznej tworzonych przez osoby starsze i działających na ich rzecz.

Działanie 3.2.2. Wspieranie podmiotów ekonomii społecznej tworzonych przez osoby starsze i działających na ich rzecz, m.in. poprzez szkolenia, doradztwo, dofinansowania itp.

Działanie 3.2.3. Organizowanie kampanii społecznych, kampanii informacyjno-edukacyjnych w mediach regionalnych, w szczególności w mediach publicznych, promujących rozwój przedsiębiorczości i samozatrudnienia wśród osób starszych oraz prowadzenie szkoleń, doradztwa itp. w powyższym zakresie.

Wskaźniki:

1. Liczba kampanii informacyjnych dotyczących podmiotów ekonomii społecznej, w tym tworzonych przez osoby starsze i działających na ich rzecz.
2. Liczba podmiotów ekonomii społecznej tworzonych przez osoby starsze i działających na ich rzecz.

Cel szczegółowy 3.3. Wzrost wykorzystywania środków zewnętrznych na realizację programów aktywizujących zawodowo osoby 50+.

Działanie 3.3.1. Organizowanie szkoleń w zakresie wykorzystywania środków finansowych zewnętrznych na realizację projektów aktywizujących zawodowo osoby 50+.

Działanie 3.3.2. Realizacja projektów aktywizujących zawodowo osoby 50+ (w tym finansowanych ze środków zewnętrznych, m.in. europejskich) oraz promowanie dobrych praktyk w tym zakresie.

Wskaźniki:

1. Liczba szkoleń w zakresie wykorzystywania środków finansowych na realizację projektów aktywizujących zawodowo osoby 50+.

2. Liczba projektów aktywizujących zawodowo osoby 50+ (w tym finansowanych ze środków zewnętrznych, m.in. europejskich) oraz liczba osób w nich uczestniczących.

Cel szczegółowy 3.4. Budowanie świadomości pracodawców na temat konsekwencji przemian społeczno-demograficznych.

Działanie 3.4.1. Organizowanie kampanii społecznych, kampanii informacyjno-edukacyjnych w mediach regionalnych, w szczególności w mediach publicznych, spotkań z pracownikami i pracodawcami promujących równy dostęp osób starszych do rynku pracy oraz inwestowanie w szkolenie starszych pracowników.

Działanie 3.4.2. Organizowanie szkoleń i doradztwa dla pracodawców w zakresie zarządzania wiekiem, itp.

Działanie 3.4.3. Promocja metody mentoringu osób starszych, tj. opieki starszego pracownika nad młodszym np. poprzez realizację wspólnych działań, projektów itp.

Wskaźniki:

1. Liczba kampanii informacyjno-edukacyjnych w mediach regionalnych, w szczególności w mediach publicznych, promujących równy dostęp osób starszych do rynku pracy oraz inwestowanie w szkolenie starszych pracowników.
2. Liczba szkoleń dla pracodawców w zakresie zarządzania wiekiem oraz liczba przeszkolonych pracodawców.

6.4. Turystyka, sport i rekreacja

Obszar IV dotyczący aktywności turystycznej i sportowo-rekreacyjnej seniorów jest nowym obszarem, którego w poprzednim programie nie było. Świadczy to o tym, że zainteresowanie osób starszych powyższymi formami aktywności rośnie.

Jak już wspomiano we wstępie, zagadnieniu turystyki sportu i rekreacji seniorów poświęcone zostało dwudniowe spotkanie Zespołu ds. opracowania niniejszego Programu, które odbyło się w czerwcu 2013 r. w Kadynach.

Przedstawiono tam diagnozę sektora turystycznego w kontekście potrzeb i zainteresowań osób starszych, a także aktywność sportowo-rekreacyjną seniorów.

Podczas spotkania wielokrotnie podkreślano, aby w tym obszarze tworzyć **miejsca przyjazne seniorom**, zamiast skierowanych wyłącznie do seniorów. Może to przyczynić się do zapobiegania wykluczeniu społecznemu tej grupy, a tym samym do ich integracji ze społeczeństwem, promowania pozytywnego wizerunku osoby starszej oraz do integracji międzypokoleniowej.

Turystyka jest ważnym sektorem gospodarki i wywiera pozytywny wpływ na wzrost gospodarczy i zatrudnienie w Europie. Rośnie jej znaczenie w codziennym życiu europejskich obywateli, którzy coraz częściej podróżują, zarówno w celach rekreacyjnych, jak i krajoznawczych. W dużej mierze przyczynia się ona do poprawy wizerunku Europy na świecie.

W 2010 roku Komisja Europejska wydała komunikat do Parlamentu Europejskiego, Rady Europy, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „*Europa – najpopularniejszy kierunek turystyczny na świecie – nowe ramy polityczne dla europejskiego sektora turystycznego*”, który jako jedno z wyzwań stojących przed europejskim sektorem turystycznym, oprócz kryzysu gospodarczego i finansowego, coraz silniejszej światowej konkurencji, zmian klimatycznych, rozwoju technologii informacyjno-komunikacyjnych, sezonowości europejskiej turystyki, wskazał również, że niebagatelne jest wyzwanie związane ze zmianami demograficznymi odnotowywanymi w Europie, a także wynikającymi z nich nowymi zachowaniami i oczekiwaniami turystów.

Zmiany te wymagają od sektora turystyki szybkiego dostosowania się, tak by mógł on utrzymać swój poziom konkurencyjności. Jedną z najwyraźniejszych zmian jest to, iż do 2020 r. grupa osób w wieku powyżej 65 lat stanowić będzie 20% społeczeństwa. Ta grupa społeczna, składająca się z osób dysponujących zarówno siłą nabywczą, jak i wolnym czasem, niesie ze sobą ogromny potencjał pod względem gospodarczym, lecz wymaga również pewnego dopasowania ze strony sektora, ze względu na jej specyfikę³⁸.

W Polsce potrzeby i zainteresowania turystyczne osób starszych zbadała Korporacja Badawcza Pretendent z Wrocławia, która w 2010 na zlecenie Ministerstwa Sportu i Turystyki przeprowadziła badania w przedmiotowym zakresie. Szczegółowe wyniki dostępne są w opracowaniu „Preferencje osób starszych dotyczące wyjazdów turystycznych”. Badanie zrealizowano na reprezentatywnej grupie mieszkańców Polski powyżej 55 roku życia. Była to

---

³⁸ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno – Społecznego i Komitetu Regionów „*Europa – najpopularniejszy kierunek turystyczny na świecie – nowe ramy polityczne dla europejskiego sektora turystycznego*”, Bruksela, 30.06.2010 r.

grupa 1 067 osób. Z przeprowadzonego badania wynika, że aktywność turystyczna nie jest najczęściej wybieraną formą spędzania wolnego czasu wśród osób po 55 r.ż. – 67% respondentów wskazało, że w 2010 r. nie wyjeżdżało nigdzie. Najczęstszym wymienianym powodem braku wyjazdów były: problemy ze zdrowiem – odpowiedzi takiej udzieliło 40% badanych, brak środków finansowych (38%), brak czasu (17%). Wśród osób podróżujących najchętniej podróżują osoby w wieku 60-64 lata. Na brak zamiaru jakiegokolwiek wyjazdu najczęściej wskazywały osoby powyżej 75 roku życia (70%), nawet bez względu na dofinansowanie. Wśród badanych chęć podróżowania najczęściej wykazywali seniorzy z naszego regionu, obok seniorów z województw: podlaskiego, mazowieckiego, śląskiego. W większości byli oni mieszkańcami miast.

Województwo warmińsko-mazurskie było również jednym z najczęściej wymienianych jako te, do którego badani chcieliby się udać w celu wyjazdu turystycznego. Respondenci wskazywali także województwo pomorskie, małopolskie, dolnośląskie, podkarpackie i zachodniopomorskie. Głównym celem wyjazdów turystycznych naszych respondentów jest wyjazd turystyczno-wypoczynkowy. Rodzaj zakwaterowania, jaki preferuje respondent podczas wyjazdu, to przede wszystkim pensjonat, pokoje gościnne, następnie kwatery agroturystyczne, hotel 1-3 gwiazdkowy. Respondenci najmniej preferują apartamenty oraz hotel 4-5 gwiazdkowy. Najchętniej preferowanym środkiem transportu jest autobus/autokar, następnie samolot oraz samochód.

Najczęściej wymienianym, zdecydowanie koniecznym udogodnieniem, jakie jest niezbędne w miejscu zakwaterowania jest łazienka w pokoju, całodzienne wyżywienie, opieka zdrowotna. Połowa respondentów preferuje wyjazdy w sezonie letnim. Na wyjazd poza sezonem wskazało 16% respondentów, w niskim sezonie 14%, zimowym 5% natomiast na brak preferencji wskazało 15% respondentów.

Najczęściej wymienianymi rodzajami aktywności podczas wyjazdów były:

- spokojne spacerowanie, spotkania towarzyskie, poznawanie kultury i historii odwiedzanego miejsca i mieszkańców, przeżycie przygody, zdobycie nowych umiejętności, sport/aktywność fizyczna – osoby w wieku 55-59 lat;
- odpoczynek bierny na plaży, wydarzenia kulturalne (np. teatr, koncerty, wystawy), poznawanie kultury i historii odwiedzanego miejsca i mieszkańców, sport/aktywność fizyczna – najczęściej preferują osoby w wieku 60-64 lat życia;
- pobyt w miejscach rozrywki/parkach rozrywki, zwiedzanie zabytków, aktywny wypoczynek na łonie natury – osoby w wieku 65-69 lat³⁹.

Oprócz turystyki seniorzy poświęcają coraz więcej czasu na aktywność sportową. Jest to jednak wciąż obszar, który wymaga promocji i wzmocnienia.

Wyniki badania „PolSenior” wskazują, że niespełna 40% seniorów regularnie uprawia aktywność fizyczną, co dziesiąty z nich deklaruje sporadyczną aktywność fizyczną, a aż ponad połowa badanych jest bierna ruchowo. Ponadto, zauważono, że aktywność ruchowa maleje wraz z wiekiem. W okresie wczesnej starości (65-69 lat) rzadziej niż co drugi

---

³⁹ Raport z badania *Preferencje osób starszych dotyczące wyjazdów turystycznych*, informacja Ministerstwa Sportu i Turystyki o raporcie z 28.11.2011 r.

respondent wykazywał bierność ruchową, a w grupie 90-latków były to już proporcje dziewięciu na dziesięciu respondentów⁴⁰.

Według raportu opracowanego przez GUS „*Uczestnictwo Polaków w sporcie i rekreacji ruchowej w 2008 r.*” najbardziej popularną formą rekreacyjnej aktywności ruchowej wśród Polaków jest jazda na rowerze (54,8% wszystkich ćwiczących), następnie pływanie (37% badanych) oraz marsze/spacery (28% respondentów).

Zauważono, że zainteresowanie marszami/spacerami wzrasta wraz z wiekiem – w grupie 60 i więcej lat uprawia ją ok. 53% badanych.

Z wyników badania „*PolSenior*”, dowiadujemy się, że respondenci jako motywy podejmowanej aktywności fizycznej najczęściej wskazywali:

- dbanie o własne zdrowie (75% badanych),
- potrzebę wypoczynku (ponad 40%),
- dla zabicia czasu (ponad 25%),
- nawyki nabyte w młodości (17%),
- za poradą lekarza (9%),
- dla towarzystwa (ok. 8%).

Jako barierę w podejmowaniu aktywności fizycznej najczęściej wymieniano zły stan zdrowia (75% badanych). Tę przyczynę podał co drugi badany w wieku 65-69 lat i ponad 90% osób w wieku 90 i więcej lat. Co trzeci badany nie odczuwał potrzeby aktywności ruchowej, a bariera finansowa stanowiła problem dla jedynie 6% badanych⁴¹.

W świetle powyższych wyników widać, że w kwestii aktywności fizycznej seniorów jest wiele do zrobienia. Bardzo ważne jest, aby podejmować działania motywujące osoby starsze do podjęcia i systematycznego uczestnictwa w aktywności fizycznej.

Dokumenty WHO zawierają ogólne zalecenie przynajmniej 30 minut aktywności fizycznej o umiarkowanej intensywności przez 5 dni w tygodniu dla wszystkich osób dorosłych. Ponadto sformułowano specyficzne zalecenia dla osób 65+. Starsze osoby dorosłe powinny poświęcać na aktywność ruchową o umiarkowanej intensywności przynajmniej 150 minut tygodniowo lub co najmniej 75 minut tygodniowo na intensywny wysiłek fizyczny. Dodatkowo dla osób o ograniczonej sprawności rekomendowane są ćwiczenia wspomagające utrzymanie równowagi przynajmniej 2 razy w tygodniu. Głównym celem ćwiczeń jest zapobieganie upadkom i urazom.

Zgodnie ze „*Strategiami działania w starzejącym się społeczeństwie. Tezy i rekomendacje*”, do najważniejszych działań w starzejącym się społeczeństwie w obszarze kultury fizycznej należy:

- wspieranie działań promujących sport dla wszystkich i jego rozwój,
- podejmowanie i wzmacnianie wysiłków i działań na rzecz zwiększenia poziomu aktywności fizycznej oraz stwarzania warunków optymalnych dla zdrowego stylu życia na poziomie lokalnym,

---

⁴⁰ R. Rowiński, A. Dąbrowski, *Aktywność fizyczna Polaków w wieku podeszłym*, w: „Aspekty medyczne, psychologiczne...”, op.cit., s. 534-535.

⁴¹ R. Rowiński, A. Dąbrowski, *Aktywność fizyczna Polaków...*, op.cit, s. 536-538.

- promowanie aktywności fizycznej we wszystkich grupach wiekowych i zawodowych społeczeństwa oraz likwidowanie barier w dostępie do sportu poprzez prowadzenie programów i kampanii edukacyjnych, szczególnie dotyczy to grup marginalizowanych i wykluczonych.
- podnoszenie świadomości znaczenia aktywności fizycznej w walce z siedzącym trybem życia i nadwagą poprzez działania promocyjne i edukacyjne z udziałem podmiotów działających w obszarze edukacji, sportu i zdrowia⁴².

Ponadto, według prof. nadzw. dr hab. Ewy Kozdroń, odpowiednia aktywność fizyczna jest najbardziej skutecznym, spośród znanych dotychczas, sposobem opóźniania procesów starzenia się i czynnikiem zachowania zdrowia oraz – co w przypadku osób w podeszłym wieku wydaje się najważniejsze – mobilności i wydłużenia okresu aktywności funkcjonalnej w życiu codziennym⁴³.

Do promowania aktywności fizycznej seniorów przyczynił się także Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego, który w 2012 roku zorganizował zawody sportowe „*Warmia Mazury Senior Games*”. Były to pierwsze w Polsce zmagania dedykowane sportowcom-seniorom. Rozgrywano je od 10 do 16 września 2012 r. na obiektach sportowych Olsztyna, Iławy, Lidzbarka Warmińskiego, Ornety i Naterek. W międzynarodowych zawodach wystartowało łącznie ponad 1500 uczestników z 14 krajów, którzy w sumie zdobyli ponad 1700 medali. W zmaganiach sportowych startować mogli zarówno sportowcy-amatorzy, jak i profesjonaliści. Jedynym warunkiem było ukończenie 45 lat w dyscyplinach indywidualnych i 40-tu w zespołowych.

6.4.1. Analiza SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ol style="list-style-type: none"> 1. Wzrastające zainteresowanie osób starszych aktywnym trybem życia. 2. Funkcjonowanie uniwersytetów trzeciego wieku, klubów seniora, które w swojej ofercie posiadają zajęcia sportowe, rekreacyjne, wyjazdy turystyczne, itp. 3. Zwiększająca się oferta sportowo-rekreacyjna i turystyczna kierowana do seniorów. 4. Funkcjonowanie oraz organizacja regionalnych i lokalnych przedsięwzięć umożliwiających i promujących aktywność 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ograniczony udział seniorów w wydarzeniach turystycznych i sportowo-rekreacyjnych z powodu niewystarczających środków finansowych oraz niezadawalającego stanu zdrowia. 2. Niska świadomość osób starszych na temat pozytywnego wpływu aktywności fizycznej na zdrowie. 3. Niewystarczająca oferta turystyczna i sportowo-rekreacyjna i kierowana do osób starszych, w szczególności na obszarach wiejskich.

⁴² E. Kozdroń, *Kultura fizyczna – sport dla wszystkich*, w: „Strategie działania w starzejącym się społeczeństwie...”, op.cit., s. 91.

⁴³ E. Kozdroń, *Kultura fizyczna – sport dla wszystkich*, op.cit., s. 82.

<p>fizyczną seniorów np. „<i>Warmia Mazury Senior Games</i>”, „<i>Olsztyn Aktywnie</i>” i in.</p> <p>5. Możliwość wykorzystywania istniejącej bazy lokalowej do aktywności fizycznej osób starszych.</p> <p>6. Wykorzystanie potencjału osób starszych w roli przewodników turystycznych.</p> <p>7. Wykwalifikowana kadra zajmująca się sportem, rekreacją i turystyką osób starszych.</p>	<p>4. Wysokie koszty uczestnictwa w imprezach turystycznych i zajęciach sportowo-rekreacyjnych.</p> <p>5. Niewystarczające dostosowanie obiektów turystycznych i sportowo-rekreacyjnych do potrzeb osób starszych.</p> <p>6. Brak współdziałania między przedsiębiorcami i organizacjami społecznymi w obszarze turystyki, sportu i rekreacji osób starszych.</p>
--	---

SZANSE	ZAGROŻENIA
<p>1. Dostępność funduszy zewnętrznych na realizację programów turystycznych i sportowo-rekreacyjnych adresowanych do osób starszych.</p> <p>2. Kampanie społeczne promujące wysoką świadomość wszystkich grup wiekowych i zawodowych na temat korzyści płynących z aktywnego stylu życia.</p> <p>3. Możliwość tworzenia partnerstw publiczno-prywatnych w zakresie opracowywania oferty turystycznej i sportowo-rekreacyjnej dla seniorów.</p> <p>4. Możliwość wykorzystania istniejącej i stale rozwijającej się sieci organizacji pozarządowych, a także współpracy międzynarodowej i transgranicznej na rzecz rozwoju turystyki, sportu i rekreacji osób starszych.</p> <p>5. Wolontariat długoterminowy i międzynarodowy, jako forma turystyki dla osób starszych.</p>	<p>1. Ubożenie społeczeństwa znacznie ograniczające możliwość korzystania z oferty turystycznej i sportowo-rekreacyjnej.</p> <p>2. Nieuwzględnianie w rozwiązaniach systemowych uczestnictwa osób starszych w turystyce, sporcie i rekreacji jako sposobu na zdrowe, aktywne życie.</p> <p>3. Brak odpowiedniego zainteresowania seniorami ze strony sektora turystycznego.</p>

6.4.2. Cele strategiczne i szczegółowe, działania, wskaźniki

Cel strategiczny 4. Wzrost aktywności seniorów w obszarze turystyki, sportu i rekreacji

Cel szczegółowy 4.1. Rozbudowa i dostosowanie bazy turystycznej i sportowo-rekreacyjnej (sezonowej i całorocznej) do potrzeb i zainteresowań osób starszych.

- Działanie 4.1.1.** Promowanie korzyści płynących ze stworzenia lub dostosowania obiektów turystycznych i sportowo-rekreacyjnych oraz ich oferty do potrzeb i zainteresowań osób starszych.
- Działanie 4.1.2.** Tworzenie nowych i dostosowywanie już istniejących obiektów turystycznych i sportowo-rekreacyjnych oraz ich ofert do potrzeb i zainteresowań osób starszych (np. orliki, baseny, siłownie).
- Działanie 4.1.3.** Rozbudowa szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych) przyjaznych seniorom.

Wskaźniki:

1. Liczba obiektów turystycznych i sportowo-rekreacyjnych przyjaznych osobom starszym.

Cel szczegółowy 4.2. Zwiększenie całorocznej oferty turystycznej i sportowo-rekreacyjnej przyjaznej seniorom.

- Działanie 4.2.1.** Tworzenie partnerstw (związków) usługodawców w obszarze turystyki, sportu i rekreacji na rzecz powstania zintegrowanej oferty usług przyjaznych seniorom oraz włączanie osób starszych w budowanie ww. oferty.
- Działanie 4.2.2.** Promowanie dobrych praktyk w zakresie tworzenia, dostosowywania i funkcjonowania oferty turystycznej i sportowo-rekreacyjnej przyjaznej seniorom np. poprzez utworzenie banku dobrych praktyk.
- Działanie 4.2.3.** Wzmocnienie kontaktów międzynarodowych w obszarze turystyki (wymiany międzynarodowe) na rzecz budowania oferty turystycznej i sportowo-rekreacyjnej przyjaznej osobom starszym m.in. poprzez wolontariat międzynarodowy.
- Działanie 4.2.4.** Zlecenie organizacjom pozarządowym zadań z zakresu turystyki, sportu i rekreacji osób starszych.
- Działanie 4.2.5.** Realizacja projektów/programów z zakresu turystyki, sportu i rekreacji osób starszych (w tym finansowanych ze środków zewnętrznych, m.in. europejskich).

Wskaźniki:

1. Liczba zadań z zakresu turystyki, sportu i rekreacji osób starszych, zleconych do realizacji organizacjom pozarządowym (w tym liczba uczestników).
2. Liczba projektów/programów z zakresu turystyki, sportu i rekreacji osób starszych (w tym finansowanych ze środków zewnętrznych, m.in. europejskich) oraz liczba osób w nich uczestniczących.

Cel szczegółowy 4.3. Zwiększenie aktywności turystycznej i sportowo-rekreacyjnej seniorów.

- Działanie 4.3.1.** Korzystanie z potencjału osób starszych w organizowaniu przedsięwzięć turystycznych i sportowo-rekreacyjnych np. w roli przewodników turystycznych, pilotów wycieczek itp.

- Działanie 4.3.2.** Organizowanie kampanii społecznych, kampanii informacyjno-edukacyjnych, produkcja i emisja w mediach, programów na temat korzyści i efektów aktywności turystycznej i sportowo-rekreacyjnej seniorów oraz organizowanie spotkań, debat itp. w powyższym zakresie.
- Działanie 4.3.3.** Organizowanie kursów, szkoleń w celu przygotowania wykwalifikowanej kadry animatorów, instruktorów do pracy z osobami starszymi.
- Działanie 4.3.4.** Tworzenie i funkcjonowanie seniorskich sekcji, grup, klubów turystycznych, sportowych i rekreacyjnych.
- Działanie 4.3.5.** Uruchomienie projektów wymiany międzynarodowej wśród seniorów.
- Działanie 4.3.6.** Organizacja projektu sportowo-promocyjnego Warmia Mazury Senior Games i innych rozgrywek sportowo-rekreacyjnych aktywizujących osoby starsze.
- Działanie 4.3.7.** Tworzenie małej infrastruktury rekreacyjnej przyjaznej seniorom, tj.: siłownie zewnętrzne, ścieżki zdrowia, itp.
- Działanie 4.3.8.** Prezentowanie oferty turystycznej i sportowo-rekreacyjnej w dziale SENIORZY na portalu turystycznym <http://www.mazury.travel>

Wskaźniki:

1. Liczba kampanii społecznych, kampanii informacyjno-edukacyjnych oraz regionalnych programów telewizyjnych na temat korzyści i efektów płynących z aktywności turystycznej i sportowo-rekreacyjnej.
2. Liczba seniorskich sekcji, grup, klubów turystycznych, sportowych i rekreacyjnych.
3. Liczba uczestników Warmia-Mazury Senior Games.
4. Liczba rozgrywek sportowo-rekreacyjnych aktywizujących osoby starsze oraz liczba osób w nich uczestniczących.

7. Wdrażanie Programu

Czas realizacji działań określonych w Programie oraz podmioty realizujące określa harmonogram, stanowiący Załącznik nr 1 do niniejszego Programu.

7.1. Finansowanie Programu

Zakres realizacji działań ujętych w Programie w znacznej mierze uzależniony będzie od wielkości środków finansowych administracji rządowej, Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego, samorządów powiatów i gmin, a także środków będących w dyspozycji organizacji pozarządowych i innych podmiotów zaangażowanych w działania na rzecz osób starszych.

Inne potencjalne źródła finansowania Programu to m.in.:

- Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014-2020,
- Europejski Fundusz Społeczny,
- Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego,
- Krajowe Programy Operacyjne:
  - PO Inteligentny Rozwój,
  - PO Infrastruktura Zrównoważonego Rozwoju,
  - PO Polska Cyfrowa,
  - PO Rozwój Polski Wschodniej,
  - PO Wiedza, Edukacja Rozwój.
- Ponadregionalny Program Operacyjny dla Polski Wschodniej,
- Regionalny Program Operacyjny Warmia i Mazury 2014-2020.

7.2. Monitorowanie Programu

Program jest dokumentem otwartym. Monitorowanie wdrażania Programu będzie odbywać się systematycznie, nie rzadziej niż co dwa lata, na podstawie zebranych z powiatów i gmin oraz innych instytucji współpracujących, informacji dotyczących efektów jego wdrażania, a także na podstawie danych dostępnych w statystykach publicznych. Raporty z monitoringu Programu przedstawiane będą Zarządowi Województwa Warmińsko-Mazurskiego.

Do przeprowadzania monitoringu powołany zostanie, na mocy Uchwały Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Zespół ds. monitorowania Programu „*Polityka senioralna województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2014-2020*”. Zadaniem Zespołu będzie monitorowanie przebiegu oraz ocena efektywności realizacji „*Polityki senioralnej ...*”, przedstawianie wniosków, propozycji i opinii oraz zagrożeń w zakresie realizacji jej założeń. Zespół będzie dokonywał oceny na podstawie raportów z monitorowania stanu realizacji

„Polityki senioralnej ...” opracowywanych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Szczegółowe zasady i tryb przeprowadzania monitoringu „*Polityki senioralnej ...*” określone zostaną w uchwale Zarządu powołującej ww. Zespół.

Za monitorowanie Programu odpowiedzialny będzie Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

8. Skład Zespołu ds. opracowania Wojewódzkiego programu na rzecz osób starszych na lata 2014-2020⁴⁴.

Pani Wiesława Przybysz	Dyrektor Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.
Pani Joanna Karpowicz	Zastępca Dyrektora Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.
Pani Jolanta Szulc	Radna Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego, przedstawiciel Komisji Ochrony Zdrowia, Polityki Społecznej, Rodziny i Sportu Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego.
Pani Grażyna Przasnyska	Warmińsko-Mazurski Kurator Oświaty w Olsztynie.
Pani Joanna Śmilgin-Lis	Starszy Aspirant Wydziału Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji w Olsztynie.
Pan Jarosław Kowalski	Dyrektor Oddziału Terenowego TVP S.A. w Olsztynie.
Pan Robert Lesiński	Kierownik Redakcji Społecznej Radia Olsztyn S.A.
Pan Zdzisław Fadrowski	Dyrektor Departamentu Kultury i Edukacji Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.
Pan Bartłomiej Głuszak	Prezes Federacji Organizacji Socjalnych Województwa Warmińsko-Mazurskiego FOSA w Olsztynie.
Pan Stanisław Brzozowski	Rzecznik Praw Osób Starszych Województwa Warmińsko-Mazurskiego.
Pan Stanisław Puchalski	Zastępca Rzecznika Praw Osób Starszych Województwa Warmińsko-Mazurskiego.
Pan Marek Borowski	Przewodniczący Rady Organizacji Pozarządowych Województwa Warmińsko-Mazurskiego.
Pani Stefania Michalik-Rosa	Przedstawiciel Konwentu Ośrodków Pomocy Społecznej Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Dyrektor Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bartoszycach.
Pan Adam Roznerski	Przedstawiciel Konwentu Ośrodków Pomocy Społecznej Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Kierownik Ośrodka Pomocy Społecznej Gminy Lubawa.
Pani Elżbieta Kuczmarska	Przedstawiciel Konwentu Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Dyrektor Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Iławie.
Pani Małgorzata Gryzkowska	Przedstawiciel Konwentu Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Dyrektor Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Gołdapi.
Pan Marek Gulda	Dyrektor Domu Pomocy Społecznej „Niezapominajka” w Elblągu.

---

⁴⁴ W wyniku prac nad Programem ustalono, że będzie on nosił nazwę „*Polityka senioralna województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2014-2020*”.

Pani Emilia Staroń	Zastępca Kierownika Oddziału Nadzoru i Kontroli Wydziału Polityki Społecznej Warmińsko-Mazurski Urząd Wojewódzki w Olsztynie.
Pani Anna Leszczyńska-Rejchert	Przedstawiciel Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.
Pan Bogdan Hanas	Przedstawiciel Wojewódzkiego Urząd Pracy w Olsztynie.
Pani Małgorzata Tubis	Przedstawiciel Narodowego Funduszu Zdrowia Warmińsko-Mazurskiego Oddziału Wojewódzkiego w Olsztynie.
Pani Edyta Skolmowska	Członek Komisji ds. Opieki Długoterminowej Okręgowej Izby Pielęgniarek i Położnych Regionu Warmii i Mazur z siedzibą w Olsztynie.
Pani Małgorzata Samusjew	Kierownik Programów Stowarzyszenia Gmin RP Euroregionu Bałtyk w Elblągu.
Pani Elżbieta Dziergacz	Przewodnicząca Porozumienia Uniwersytetów Trzeciego Wieku Warmii i Mazur.
Pani Teresa Kocbach	Przewodnicząca Sieci Organizacji Paliatywnych Województwa Warmińsko-Mazurskiego PALIUM.
Pan Janusz Adamus	Prezes Warmińsko-Mazurskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Olsztynie.
Pan Czesław Wojniusz	Prezes Zarządu Akademii Trzeciego Wieku przy Miejskim Ośrodku Kultury w Olsztynie.
Pan Antoni Furtak	Członek Rady do spraw Polityki Senioralnej przy Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej.
Pani Elżbieta Dziekan	Główny Specjalista w Departamencie Zdrowia Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.
Pani Ewa Sapka-Pawliczak	Główny specjalista w Biurze ds. Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego.
Pani Elżbieta Kamińska	Główny specjalista w Departamencie Turystyki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.
Pani Irena Burszewska	Rodzinny Dom Pomocy „Maria” w Reszkach.

Załączniki

Załącznik nr 1. Harmonogram realizacji „Polityki senioralnej województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2014-2020”

Działania	Od kiedy	Do kiedy	Realizatorzy
OBSZAR I: ZDROWIE (PROFILAKTYKA, REHABILITACJA), INFRASTRUKTURA I USŁUGI SOCJALNE			
Cel szczegółowy 1.1. Zwiększenie osobom starszym dostępu do opieki medycznej.			
Działanie 1.1.1. Uruchamianie poradni geriatrycznych.	2014	2020	<ul style="list-style-type: none"> - samorząd województwa - samorządy powiatów - samorządy gmin - Narodowy Fundusz Zdrowia - Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych - podmioty lecznicze - organizacje pozarządowe
Działanie 1.1.2. Uruchamianie w szpitalach oddziałów geriatrycznych.			
Działanie 1.1.3. Uruchamianie wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego, ortopedycznego, pielęgnacyjnego itp.			
Działanie 1.1.4. Uruchamianie nowych miejsc udzielania świadczeń zdrowotnych m.in. w zakresie opieki geriatrycznej, długoterminowej, psychogeriatrycznej i paliatywnej.			
Działanie 1.1.5. Kontraktowanie ze środków NFZ, większej liczby świadczeń zdrowotnych m.in. w zakresie opieki geriatrycznej, długoterminowej, psychogeriatrycznej i paliatywnej.			
Działanie 1.1.6. Realizacja projektów/programów z zakresu profilaktyki, ochrony zdrowia, rehabilitacji oraz standaryzacji usług medycznych dla osób starszych (w tym finansowanych ze środków zewnętrznych m.in. europejskich).			
Działanie 1.1.7. Inicjowanie organizowania „białych sobót”, „białych niedziel” w szczególności na terenach wiejskich.			
Działanie 1.1.8. Organizowanie i przeprowadzenie kampanii społecznych, kampanii informacyjno-edukacyjnych w mediach			

Działania	Od kiedy	Do kiedy	Realizatorzy
regionalnych, w szczególności w mediach publicznych, na temat profilaktyki i ochrony zdrowia oraz wykładów, seminariów, poradnictwa itp. w powyższym zakresie.			
Cel szczegółowy 1.2. Zwiększenie osobom starszym dostępu do usług socjalnych.			
Działanie 1.2.1. Tworzenie większej liczby miejsc dla osób starszych w placówkach pomocy społecznej.	2014	2020	<ul style="list-style-type: none"> - samorząd województwa - samorządy powiatów - samorządy gmin - jednostki organizacyjne pomocy i integracji społecznej (w tym OPS, DPS, ŚDS, DDP, RDP) - placówki zapewniające całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku, działające na podstawie przepisów o działalności gospodarczej (z art. 67 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej) - organizacje pozarządowe - Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
Działanie 1.2.2. Tworzenie różnego typu placówek w środowiskach lokalnych, adekwatnych do potrzeb osób starszych (m.in. domy dziennego pobytu, rodzinne domy pomocy, kluby seniora).			
Działanie 1.2.3. Wdrażanie i promowanie nowoczesnych technologii i rozwiązań w zakresie niebezpośrednich usług opiekuńczych (np. teleopieka, sygnalizatory ruchu, automatyczna lampa, videofon itp.)			
Działanie 1.2.4. Świadczenie większej liczby usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych osobom starszym.			
Działanie 1.2.5. Promowanie idei i metody pracy pn. „przyjazny sąsiad” oraz rodzin wspierających, poprzez kampanie społeczne, konferencje itp.			
Działanie 1.2.6. Zlecanie organizacjom pozarządowym zadań z zakresu pomocy społecznej w obszarze wsparcia osób starszych.			
Działanie 1.2.7. Realizacja projektów w zakresie rozwoju infrastruktury pomocy społecznej na rzecz osób starszych (w tym finansowanych ze środków zewnętrznych m.in. europejskich).			
Cel szczegółowy 1.3. Wzrost kompetencji kadr służby zdrowia oraz pomocy społecznej w zakresie opieki nad osobami			

Działania	Od kiedy	Do kiedy	Realizatorzy
starszymi.			
Działanie 1.3.1. Uruchamianie na uczelniach wyższych kierunków kształcących gerontologów (m.in. geriatrów, geragogów, gerontologów społecznych).	2014	2020	<ul style="list-style-type: none"> - administracja rządowa (Wojewoda) - samorząd województwa - samorządy powiatów - Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie - niepubliczne uczelnie wyższe - Warmińsko-Mazurska Izba Lekarska - Okręgowa Izba Pielęgniarek i Położnych Regionu Warmii i Mazur z Siedzibą w Olsztynie - Narodowy Fundusz Zdrowia - organizacje pozarządowe - jednostki organizacyjne pomocy i integracji społecznej - placówki oświatowe
Działanie 1.3.2. Organizowanie seminariów, konferencji itp. mających na celu budowanie świadomości w zakresie potrzeb i konieczności kształcenia kadry medycznej w kierunku zdobywania i podwyższania kwalifikacji w dziedzinie geriatry, opieki długoterminowej i chorób przewlekłych.			
Działanie 1.3.3. Organizowanie seminariów, konferencji itp. mających na celu budowanie świadomości w zakresie konieczności wypracowania i wdrożenia standardów wysokiej jakości opieki geriatrycznej i usług opiekuńczych dla osób starszych.			
Działanie 1.3.4. Organizowanie kursów, szkoleń itp. dla kadry medycznej (w szczególności dla lekarzy POZ) w dziedzinie gerontologii.			
Działanie 1.3.5. Organizowanie kursów, szkoleń itp. dla pracowników pomocy społecznej w zakresie potrzeb osób starszych.			
OBSZAR II: AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA, KULTURALNA I EDUKACYJNA			
Cel szczegółowy 2.1. Upowszechnienie wolontariatu osób starszych i na rzecz osób starszych.			
Działanie 2.1.1. Tworzenie i wspieranie centrów, klubów wolontariatu itp. działających na rzecz osób starszych.	2014	2020	<ul style="list-style-type: none"> - samorząd województwa - samorządy powiatów - samorządy gmin - jednostki organizacyjne pomocy i integracji
Działanie 2.1.2. Organizowanie i przeprowadzanie kampanii społecznych, kampanii informacyjno-edukacyjnych w mediach			

Działania	Od kiedy	Do kiedy	Realizatorzy
regionalnych, w szczególności w mediach publicznych, promujących wolontariat osób starszych i na rzecz osób starszych, w tym wolontariat kompetencji i ideę banków czasu.			społecznej - organizacje pozarządowe - Kościół Katolicki, inne kościoły oraz związki wyznaniowe - regionalne i lokalne media
Działanie 2.1.3. Włączenie wolontariatu osób starszych do stałej oferty organizacji pozarządowych.			
Działanie 2.1.4. Organizacja szkoleń, kursów, warsztatów itp. przygotowujących osoby starsze do działań wolontariackich.			
Działanie 2.1.5. Zlecenie organizacjom pozarządowym zadań wspierających rozwój wolontariatu osób starszych i na rzecz osób starszych.			
Cel szczegółowy 2.2. Poszerzenie oferty kulturalnej skierowanej do osób starszych.			
Działanie 2.2.1. Dostosowanie oraz promocja oferty domów kultury, muzeów, bibliotek, kin, teatrów, itp. do potrzeb i zainteresowań osób starszych.	2014	2020	- samorząd województwa - samorządy powiatów - samorządy gmin - instytucje kultury - jednostki organizacyjne pomocy i integracji społecznej - organizacje pozarządowe
Działanie 2.2.2. Organizowanie spotkań, festiwali, przeglądów, wystaw i innych wydarzeń prezentujących twórczość artystyczną osób starszych.			
Działanie 2.2.3. Zlecenie organizacjom pozarządowym zadań z zakresu aktywności kulturalnej osób starszych.			
Działanie 2.2.4. Realizacja projektów/programów z zakresu aktywności kulturalnej osób starszych (w tym finansowanych ze środków zewnętrznych m.in. europejskich).			
Cel szczegółowy 2.3 Poszerzenie oferty edukacyjnej skierowanej do osób starszych.			
Działanie 2.3.1. Współpraca stowarzyszeń, uniwersytetów i akademii	2014	2020	- samorząd województwa

Działania	Od kiedy	Do kiedy	Realizatorzy
trzeciego wieku oraz innych podmiotów działających na rzecz osób starszych z placówkami oświatowymi i uczelniami wyższymi w zakresie edukacji osób starszych.			<ul style="list-style-type: none"> - samorządy powiatów - samorządy gmin - jednostki organizacyjne pomocy i integracji społecznej - Uniwersytety i Akademie Trzeciego Wieku - placówki oświatowe - uczelnie wyższe - organizacje pozarządowe
Działanie 2.3.2. Realizacja seminariów, warsztatów itp. przygotowujących do aktywnej emerytury.			
Działanie 2.3.3. Upowszechnianie, promocja, wspieranie działalności oraz potencjału uniwersytetów i akademii trzeciego wieku jako placówek edukacji i aktywizacji osób starszych.			
Działanie 2.3.4. Realizacja „Akademii III Wieku Warmii i Mazur” – platformy edukacyjnej dla osób starszych, liderów środowisk seniorskich, osób i instytucji z nimi współpracujących.			
Działanie 2.3.5. Zlecenie organizacjom pozarządowym zadań z zakresu edukacji osób starszych.			
Cel szczegółowy 2.4. Wzrost bezpieczeństwa osób starszych.			
Działanie 2.4.1. Organizowanie kampanii medialnych i akcji społecznych podnoszących świadomość społeczeństwa na temat procesów starzenia się oraz uwrażliwiających na kwestie bezpieczeństwa seniorów.	2014	2020	<ul style="list-style-type: none"> - samorząd województwa - samorządy powiatów - samorządy gmin - jednostki organizacyjne pomocy i integracji społecznej - regionalne i lokalne media - policja - straż miejska - organizacje pozarządowe - Kościół Katolicki, inne kościoły oraz związki wyznaniowe
Działanie 2.4.2. Tworzenie lokalnych centrów informacji i doradztwa dla osób starszych i ich rodzin, w tym m.in. z zakresu praw konsumenckich i obywatelskich.			
Działanie 2.4.3. Doskonalenie stosowania procedury „Niebieskiej Karty” i rozwój innych narzędzi przeciwdziałania przemocy wobec osób starszych.			

Działania	Od kiedy	Do kiedy	Realizatorzy
Cel szczegółowy 2.5. Wzmocnienie rzecznictwa interesów osób starszych.			
Działanie 2.5.1. Powoływanie gminnych/powiatowych i wojewódzkiej rady seniorów.	2014	2020	<ul style="list-style-type: none"> - samorząd województwa - samorządy powiatów - samorządy gmin - jednostki organizacyjne pomocy i integracji społecznej - organizacje pozarządowe - regionalne i lokalne media - placówki oświatowe - uczelnie wyższe - instytucje kultury
Działanie 2.5.2. Powoływanie rzeczników osób starszych w gminach/powiatach.			
Działanie 2.5.3. Wspieranie działalności wojewódzkiego oraz gminnych/ powiatowych rzeczników praw osób starszych.			
Działanie 2.5.4. Powoływanie pełnomocników ds. osób starszych w jednostkach samorządu terytorialnego.			
Działanie 2.5.5. Tworzenie lokalnych programów na rzecz osób starszych.			
Działanie 2.5.6. Promowanie Międzynarodowego Dnia Praw Osób Starszych poprzez organizację, w czerwcu każdego roku konferencji, seminariów itp.			
Działanie 2.5.7. Tworzenie i promocja sieci i porozumień działających na rzecz osób starszych, w tym uniwersytetów i akademii trzeciego wieku.			
Działanie 2.5.8. Włączanie przedstawicieli organizacji seniorskich do prac w zespołach powoływanych przez samorządy terytorialne, opracowujących, opiniujących oraz monitorujących lokalne programy społeczne.			
Działanie 2.5.9. Wspieranie merytoryczne, edukacyjne, doradcze, eksperckie i in. organizacji pozarządowych w zakresie aktywności społecznej, kulturalnej i edukacyjnej osób starszych, przez samorządy lokalne oraz inne podmioty i instytucje.			

Działania	Od kiedy	Do kiedy	Realizatorzy
Cel szczegółowy 2.6. Wzmacnianie i promowanie integracji międzypokoleniowej.			
Działanie 2.6.1. Organizowanie międzypokoleniowych imprez kulturalnych, edukacyjnych, turystycznych, sportowo-rekreacyjnych, okolicznościowych itp.	2014	2020	<ul style="list-style-type: none"> - samorząd województwa - samorządy powiatów - samorządy gmin - jednostki organizacyjne pomocy i integracji społecznej - organizacje pozarządowe - regionalne i lokalne media - placówki oświatowe - Kościół Katolicki, inne kościoły oraz związki wyznaniowe - uczelnie wyższe - instytucje kultury - placówki oświatowe
Działanie 2.6.2. Promowanie pozytywnych wartości rodzin wielopokoleniowych poprzez kampanie społeczne, spotkania integracyjne i okolicznościowe itp.			
Działanie 2.6.3. Tworzenie w społecznościach lokalnych miejsc wielopokoleniowych spotkań, promujących aktywność turystyczną, sportowo-rekreacyjną, kulturalną, edukacyjną i społeczną osób starszych.			
Cel szczegółowy 2.7. Promowanie pozytywnego wizerunku seniorów, ich potencjału, aktywności społecznej, kulturalnej i edukacyjnej.			
Działanie 2.7.1. Promowanie i wyróżnianie inicjatyw promujących aktywność społeczną, kulturalną i edukacyjną osób starszych (np. konkurs „Godni Naśladowania” lub konkurs na najbardziej aktywnego seniora).	2014	2020	<ul style="list-style-type: none"> - samorząd województwa - samorządy powiatów - samorządy gmin - jednostki organizacyjne pomocy i integracji społecznej - organizacje pozarządowe - regionalne i lokalne media - placówki oświatowe - Kościół Katolicki, inne kościoły oraz związki wyznaniowe - uczelnie wyższe - instytucje kultury
Działanie 2.7.2. Organizacja dorocznych konferencji i spotkań z okazji Międzynarodowego Dnia Osób Starszych w wymiarze wojewódzkim, powiatowym i gminnym.			
Działanie 2.7.3. Realizacja i emisja materiałów promujących potencjał i aktywność osób starszych, w szczególności przez media publiczne oraz wydawanie publikacji i czasopism (w tym także elektronicznych) poświęconych osobom starszym.			

Działania	Od kiedy	Do kiedy	Realizatorzy		
Działanie 2.7.4. Kreowanie lokalnych liderów, animatorów wśród osób starszych, odpowiadających za aktywność społeczną seniorów.					
OBSZAR III: AKTYWNOŚĆ ZAWODOWA					
Cel szczegółowy 3.1. Podnoszenie umiejętności i kwalifikacji zawodowych oraz kompetencji osobowościowych osób starszych.					
Działanie 3.1.1. Organizowanie kursów, szkoleń itp. dla osób starszych podnoszących ich kwalifikacje zawodowe i kompetencje osobowościowe, w tym doradztwo zawodowe.	2014	2020	<ul style="list-style-type: none"> - Wojewódzki Urząd Pracy w Olsztynie - powiatowe urzędy pracy - agencje zatrudnienia - instytucje szkoleniowe - instytucje dialogu społecznego - instytucje partnerstwa lokalnego - regionalne i lokalne media - organizacje pozarządowe 		
Działanie 3.1.2. Realizowanie usług pośrednictwa pracy dla osób starszych.					
Cel szczegółowy 3.2. Zwiększenie liczby podmiotów ekonomii społecznej tworzonych przez osoby starsze i działających na ich rzecz.					
Działanie 3.2.1. Organizowanie kampanii informacyjnych dotyczących podmiotów ekonomii społecznej tworzonych przez osoby starsze i działających na ich rzecz.	2014	2020	<ul style="list-style-type: none"> - samorząd województwa - samorządy powiatów - samorządy gmin - podmioty ekonomii społecznej - ośrodki wsparcia ekonomii społecznej - Centrum Ekonomii Społecznej - Regionalne Ośrodki Europejskiego Funduszu Społecznego - powiatowe urzędy pracy - jednostki organizacyjne pomocy i integracji społecznej - instytucje szkoleniowe - organizacje pozarządowe - regionalne i lokalne media 		
Działanie 3.2.2. Wspieranie podmiotów ekonomii społecznej tworzonych przez osoby starsze i działających na ich rzecz, m.in. poprzez szkolenia, doradztwo, dofinansowania itp.					
Działanie 3.2.3. Organizowanie kampanii społecznych, kampanii informacyjno-edukacyjnych w mediach regionalnych, w szczególności w mediach publicznych, promujących rozwój przedsiębiorczości i samozatrudnienia wśród osób starszych oraz prowadzenie szkoleń, doradztwa itp. w powyższym zakresie.					

Działania	Od kiedy	Do kiedy	Realizatorzy
Cel szczegółowy 3.3. Wzrost wykorzystywania środków zewnętrznych na realizację programów aktywizujących zawodowo osoby 50+.			
Działanie 3.3.1. Organizowanie szkoleń w zakresie wykorzystywania środków finansowych zewnętrznych na realizację projektów aktywizujących zawodowo osoby 50+.	2014	2020	<ul style="list-style-type: none"> - administracja rządowa (Wojewoda) - samorząd województwa - samorzady powiatów - samorzady gmin - jednostki organizacyjne pomocy i integracji społecznej - instytucje rynku pracy - podmioty ekonomii społecznej - organizacje pozarządowe - placówki oświatowe - regionalne i lokalne media
Działanie 3.3.2. Realizacja projektów z zakresu aktywizacji zawodowej osób 50+ (w tym finansowanych ze środków zewnętrznych m.in. europejskich) oraz promowanie dobrych praktyk w tym zakresie.			
Cel szczegółowy 3.4. Budowanie świadomości pracodawców na temat konsekwencji przemian społeczno-demograficznych.			
Działanie 3.4.1. Organizowanie kampanii społecznych, kampanii informacyjno-edukacyjnych w mediach regionalnych, w szczególności w mediach publicznych, spotkań z pracownikami i pracodawcami promujących równy dostęp osób starszych do rynku pracy oraz inwestowanie w szkolenie starszych pracowników.	2014	2020	<ul style="list-style-type: none"> - samorząd województwa - samorzady powiatów - samorzady gmin - jednostki organizacyjne pomocy i integracji społecznej - instytucje rynku pracy (Wojewódzki Urząd Pracy, powiatowe urzędy pracy, agencje zatrudnienia, instytucje szkoleniowe, instytucje dialogu społecznego, instytucje partnerstwa lokalnego) - podmioty ekonomii społecznej - organizacje pozarządowe - placówki oświatowe - regionalne i lokalne media
Działanie 3.4.2. Organizowanie szkoleń i doradztwa dla pracodawców w zakresie zarządzania wiekiem, itp.			
Działanie 3.4.3. Promocja metody mentoringu osób starszych – tj. opieki starszego pracownika nad młodszym np. poprzez realizację wspólnych działań, projektów itp.			

Działania	Od kiedy	Do kiedy	Realizatorzy
OBSZAR IV: TURYSTYKA, SPORT I REKREACJA			
Cel szczegółowy 4.1. Rozbudowa i dostosowanie bazy turystycznej i sportowo-rekreacyjnej (sezonowej i całorocznej) do potrzeb i zainteresowań osób starszych.			
Działanie 4.1.1. Promowanie korzyści płynących ze stworzenia lub dostosowania obiektów turystycznych i sportowo-rekreacyjnych oraz ich oferty do potrzeb i zainteresowań osób starszych.	2014	2020	<ul style="list-style-type: none"> - samorząd województwa - samorządy powiatów - samorządy gmin - Regionalna Organizacja Turystyczna - Lokalne Organizacje Turystyczne - Lokalne Grupy Działania - operatorzy turystyczni - zarządzający i właściciele obiektów turystycznych i sportowo-rekreacyjnych - organizacje turystyczne, kluby i związki sportowe - organizacje pozarządowe - regionalne i lokalne media
Działanie 4.1.2. Tworzenie nowych i dostosowywanie już istniejących obiektów turystycznych i sportowo-rekreacyjnych oraz ich ofert do potrzeb i zainteresowań osób starszych (np. orliki, baseny, siłownie).			
Działanie 4.1.3. Rozbudowa szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych) przyjaznych seniorom.			
Cel szczegółowy 4.2. Zwiększenie całorocznej oferty turystycznej i sportowo-rekreacyjnej przyjaznej seniorom.			
Działanie 4.2.1. Tworzenie partnerstw (związków) usługodawców w obszarze turystyki, sportu i rekreacji na rzecz powstania zintegrowanej oferty usług przyjaznych seniorom oraz włączanie osób starszych w budowanie ww. oferty.	2014	2020	<ul style="list-style-type: none"> - samorząd województwa - samorządy powiatów - samorządy gmin - Regionalna Organizacja Turystyczna - Lokalne Organizacje Turystyczne - Lokalne Grupy Działania - operatorzy turystyczni - zarządzający i właściciele obiektów turystycznych i sportowo-rekreacyjnych - organizacje turystyczne, kluby i związki sportowe
Działanie 4.2.2. Promowanie dobrych praktyk w zakresie tworzenia, dostosowywania i funkcjonowania oferty turystycznej i sportowo-rekreacyjnej przyjaznej seniorom np. poprzez utworzenie banku dobrych praktyk.			
Działanie 4.2.3. Wzmocnienie kontaktów międzynarodowych			

Działania	Od kiedy	Do kiedy	Realizatorzy
w obszarze turystyki (wymiany międzynarodowe) na rzecz budowania oferty turystycznej i sportowo-rekreacyjnej przyjaznej osobom starszym m.in. poprzez wolontariat międzynarodowy.			- organizacje pozarządowe - regionalne i lokalne media
Działanie 4.2.4. Zlecenie organizacjom pozarządowym zadań z zakresu turystyki, sportu i rekreacji osób starszych.			
Działanie 4.2.5. Realizacja projektów/programów z zakresu turystyki, sportu i rekreacji osób starszych (w tym finansowanych ze środków zewnętrznych, m.in. europejskich).			
Cel szczegółowy 4.3. Zwiększenie aktywności turystycznej i sportowo-rekreacyjnej seniorów.			
Działanie 4.3.1. Korzystanie z potencjału osób starszych w organizowaniu przedsięwzięć turystycznych i sportowo-rekreacyjnych np. w roli przewodników turystycznych, pilotów wycieczek itp.	2014	2020	- samorząd województwa - samorządy powiatów - samorządy gmin - Regionalna Organizacja Turystyczna - Lokalne Organizacje Turystyczne - Lokalne Grupy Działania - operatorzy turystyczni - zarządzający i właściciele obiektów turystycznych i sportowo-rekreacyjnych
Działanie 4.3.2. Organizowanie kampanii społecznych, kampanii informacyjno-edukacyjnych, produkcja i emisja w mediach, programów na temat korzyści i efektów aktywności turystycznej i sportowo-rekreacyjnej seniorów oraz organizowanie spotkań, debat itp. w powyższym zakresie.			- organizacje turystyczne, kluby i związki sportowe
Działanie 4.3.3. Organizowanie kursów, szkoleń w celu przygotowania wykwalifikowanej kadry animatorów, instruktorów do pracy z osobami starszymi.			- organizacje pozarządowe - placówki oświatowe - regionalne i lokalne media
Działanie 4.3.4. Tworzenie i funkcjonowanie seniorskich sekcji, grup, klubów turystycznych, sportowych i rekreacyjnych.			
Działanie 4.3.5. Uruchomienie projektów wymiany międzynarodowej wśród seniorów.			

Działania	Od kiedy	Do kiedy	Realizatorzy
Działanie 4.3.6. Organizacja projektu sportowo-promocyjnego Warmia Mazury Senior Games i innych rozgrywek sportowo-rekreacyjnych aktywizujących osoby starsze.			
Działanie 4.3.7. Tworzenie małej infrastruktury rekreacyjnej przyjaznej seniorom, tj.: siłownie zewnętrzne, ścieżki zdrowia, itp.			
Działanie 4.3.8. Prezentowanie oferty turystycznej i sportowo-rekreacyjnej w dziale SENIORZY na portalu turystycznym http://www.mazury.travel			

Załącznik nr 2. Dobre praktyki w województwie warmińsko mazurskim w obszarze wsparcia osób starszych

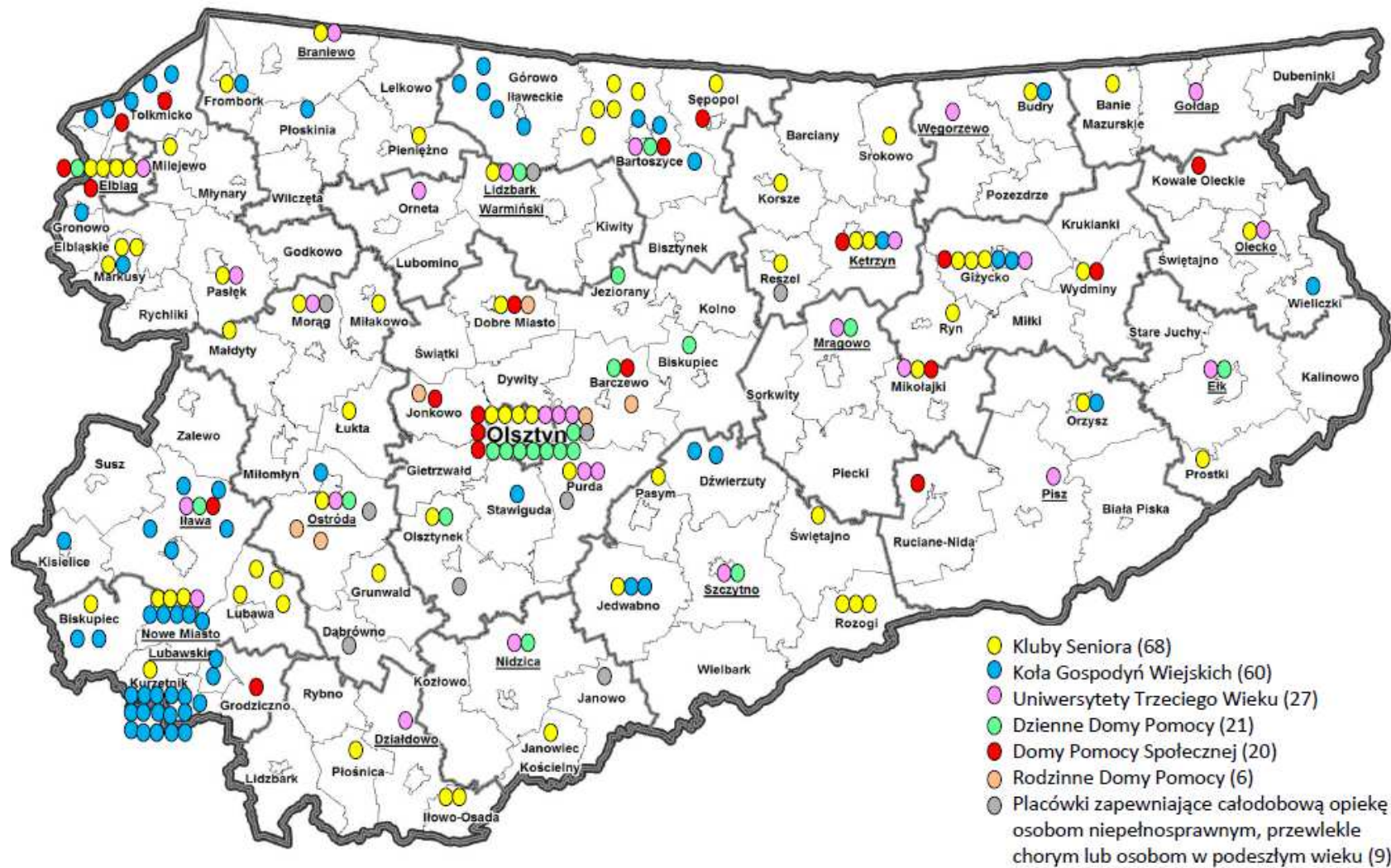
W województwie warmińsko-mazurskim istnieje wiele dobrych praktyk, wspomagających obszar funkcjonowania i aktywizacji osób starszych w tym regionie. W niniejszym załączniku przedstawiono wybrane praktyki spośród tych, które charakteryzują się wymiarem wojewódzkim oraz cyklicznością.

L.p.	Opis dobrej praktyki	Link do strony internetowej
1.	Federacja Organizacji Socjalnych Województwa Warmińsko-Mazurskiego FOSa w Olsztynie oraz Mazurskie Stowarzyszenie Aktywności Lokalnej w Orzyszu wydają pismo dla środowisk osób starszych – „Generacja”. W 2010 roku rozpoczęło się systematyczne wydawanie tego pisma, do grudnia 2013 roku powstało 12 jego numerów a autorami tekstów są m.in. wolontariusze w wieku 50+. Wydawanie powyższego czasopisma jest współfinansowane przez Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego.	http://orzysz.org.pl/msal/generacja.php
2.	Konkurs Godni Naśladowania organizowany jest od 2004 roku przez Radę Organizacji Pozarządowych Województwa Warmińsko-Mazurskiego we współpracy z Samorządem Województwa Warmińsko-Mazurskiego. Jego ideą jest promowanie najlepszych inicjatyw organizacji pozarządowych i ich reprezentacji oraz samorządu – w zakresie współpracy z III sektorem. W 2008 roku wprowadzono do konkursu nową kategorię – „na najlepszą inicjatywę na rzecz osób starszych w województwie warmińsko-mazurskim”. W 2013 roku odbyła się X edycja tego konkursu. Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego corocznie jest fundatorem nagrody rzeczowej w ramach ww. kategorii dotyczącej osób starszych.	http://www.ropwmm.org.pl/pl_publications_2.html
3.	W styczniu 2010 r. Federacja FOSa uruchomiła instytucję Rzecznika Praw Osób Starszych Województwa Warmińsko-Mazurskiego . Rzecznik pełni dyżury w Biurze „FOSy” w Olsztynie, natomiast zastępca rzecznika pełni dyżury w Elblągu. Do głównych zadań Rzecznika i jego zastępcy należą m.in.: podejmowanie działań na rzecz osób starszych, podkreślanie wagi tej problematyki wobec władz administracyjnych i samorządowych oraz instytucji socjalnych. Rzecznik oraz jego zastępca przyjmują interesantów w sprawach mieszkaniowych (eksmisje, zakłócanie spokoju), zdrowia i opieki społecznej (kolejek w szpitalach, dostępu do zabiegów	http://www.federacjafosa.pl/dzialalnosc/stala-dzialalnosc/rzecznik-praw-osob-starszych.html

	rehabilitacyjnych), problemów prawnych itp. Działalność Rzeczników jest dofinansowywana przez Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego.	
4.	Od 2008 roku corocznie organizowane są województkie konferencje z okazji Międzynarodowego Dnia Seniora organizowane przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie oraz Federację Organizacji Socjalnych Województwa Warmińsko-Mazurskiego FOSa.	http://portal.warmia.mazury.pl/polityka-spoleczna
5.	W 2012 roku z inicjatywy samorządu województwa warmińsko-mazurskiego zorganizowano pierwsze w Polsce zmagania dedykowane sportowcom-seniorom „ Warmia Mazury Senior Games ”. W zmaganiach sportowych startować mogli zarówno sportowcy amatorzy, jak i profesjonaliści. Jedynym warunkiem było ukończenie 45 lat w dyscyplinach indywidualnych i 40-tu w zespołowych. W międzynarodowych zawodach wystartowało łącznie ponad 1500 uczestników z 14 krajów, którzy w sumie zdobyli ponad 1700 medali. Przesłankami zawodów organizowanych przez samorząd województwa warmińsko-mazurskiego były rosnące wymagania osób należących do pokolenia 45+, prowadzących ciekawe, aktywne życie, poszukujących różnych możliwości rozwoju. Kolejna edycja zawodów odbędzie się w 2014 roku.	http://www.seniorgames.pl/index.php/pl/
6.	Od 2008 roku Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego zleca organizacjom pozarządowym , w ramach otwartych konkursów ofert, zadania z zakresu aktywizacji osób starszych .	Dane dostępne w Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.
7.	Tydzień Solidarności Międzypokoleniowej na Warmii i Mazurach to ponad 100 ciekawych konferencji, spotkań, targów, wydarzeń itp., które odbywały się w październiku 2012 roku w 25 miastach i gminach województwa. Organizowany był przez Wojewódzki Urząd Pracy w Olsztynie, Powiatowe Urzędy Pracy województwa warmińsko-mazurskiego oraz Kuratorium Oświaty w Olsztynie w partnerstwie Warmińsko-Mazurskiego Paktu na Rzecz Rozwoju Poradnictwa Zawodowego. Podejmowana inicjatywa miała na celu sprzyjać solidarności i współpracy między pokoleniami oraz zwalczaniu negatywnych stereotypów dotyczących wieku i dyskryminacji ze względu na wiek.	http://olsztyn.mup.gov.pl/aktualnosci/tydzien-solidarnosci-miedzypokoleniowej-na-warmii-i-mazurach
8.	Od września 2009 roku rozpoczęto realizację projektu „ Akademia Seniorów Warmii i Mazur ” To inicjatywa Sieci na Rzecz Seniorów Warmii i Mazur, Federacji Organizacji Socjalnych Województwa Warmińsko-Mazurskiego FOSa oraz bezpośredniego realizatora projektu, Mazurskiego Stowarzyszenia Aktywności Lokalnej MSAL z Orzysza. W ramach projektu utworzono m.in. Szkołę Animatorów Społecznych , pracujących w środowisku osób starszych, zorganizowano cykl szkoleń, seminaria naukowe, wyjazd studyjny, spotkania z ekspertami itp. Projekt zakładał rozwój	http://www.federacjafoosa.pl/index.php?id=47&tx_ttnews[tt_news]=2&tx_ttnews[backPid]=45&cHash=40f1681fef

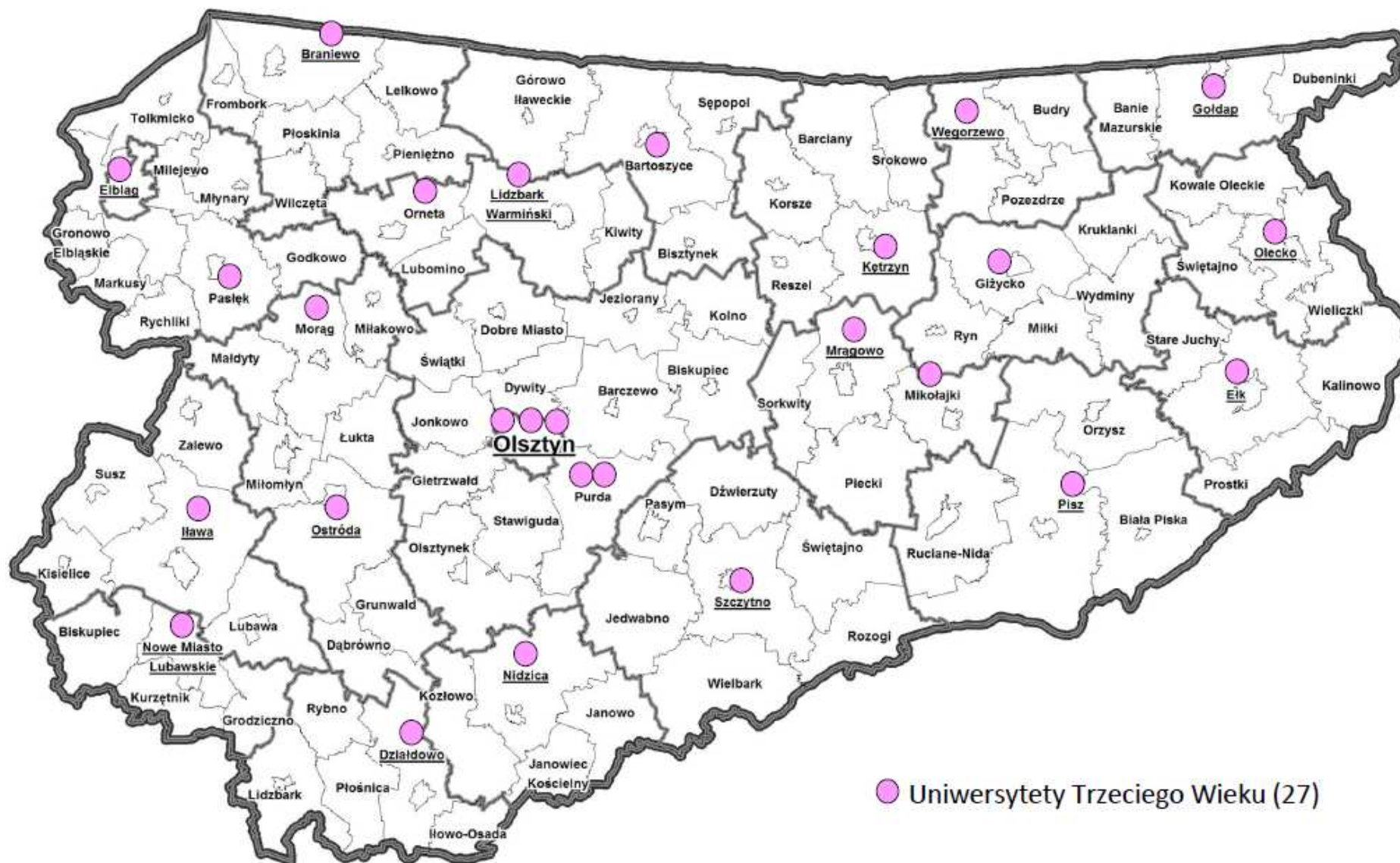
	<p>aktywności obywatelskiej osób starszych z terenu województwa warmińsko-mazurskiego. Założenie to było realizowane poprzez działania mające na celu pomoc osobom starszym w zwiększeniu dostępu do informacji, zwiększeniu ich udziału w życiu publicznym, ograniczeniu dyskryminacji i marginalizacji osób będących w jesieni życia. Działania projektu zakończyły się w czerwcu 2013 roku.</p>	
9.	<p>W 2010 roku, na spotkaniu Uniwersytetów Trzeciego Wieku z województwa warmińsko-mazurskiego, które odbyło się w Akademii Trzeciego Wieku w Olsztynie, powołano Porozumienie Uniwersytetów Trzeciego Wieku Warmii i Mazur. Utworzyło je 15 przedstawicieli UTW (z 17 istniejących wtedy w województwie), którzy zdecydowali się powołać 3 osobową grupę koordynującą, mającą reprezentować Porozumienie wobec władz administracyjnych.</p>	<p>http://www.utwdzialdowo.eu/?news,10,000006</p>
10.	<p>Punkt Informacji dla Seniorów (Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Olsztynie) to skupiona w jednym miejscu kompleksowa informacja, służąca pomocą starszym mieszkańcom Olsztyna w rozwiązywaniu problemów dnia codziennego. Informacje dotyczą usług, świadczeń, porad specjalistycznych, ulg, form wsparcia udzielanego w obszarze pomocy społecznej i ochrony zdrowia, a także możliwości samorealizacji i rozwoju zainteresowań seniorów w naszym mieście. Działania Punktu Informacji skierowane są do osób starszych, ich rodzin, opiekunów i przyjaciół. Punkt otwarty jest od poniedziałku do piątku w godz. 7.30-15.00 a jego usługi są świadczone nieodpłatnie.</p>	<p>http://www.senior.republika.pl/</p>
11.	<p>W 2013 roku Europejskie Stowarzyszenie Edukacji i Rozwoju PIONIER realizował projekt „Seniorada” a pod koniec 2013 roku w 2014 roku zrealizuje jego drugą edycję – „Seniorada II”. W ramach tego projektu przewidziano m.in. powstanie Biura Wolontariatu Seniorskiego. Tutaj seniorzy z województwa warmińsko-mazurskiego zainteresowani wolontariatem będą mogli znaleźć oferty odpowiadających ich zainteresowaniom i możliwościom. Ponadto osoby i organizacje zainteresowane tematyką wolontariatu seniorskiego będą mogły otrzymać w BWS niezbędne informacje o tej formie aktywności oraz pomoc związaną z organizacją inicjatyw z wykorzystaniem wolontariuszy seniorów.</p>	<p>http://eserpionier.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=93:seniorada&catid=22:realizacja</p>
12.	<p>Sieć na rzecz Seniorów Warmii i Mazur to grupa organizacji i instytucji, które chcą tworzyć warunki do pogodnej starości seniorów Warmii i Mazur. Ukonstytuowała się 3 października 2009 r. i zrzesza obecnie 32 organizacje oraz instytucje z województwa warmińsko-mazurskiego działające w obszarze osób starszych. Misja organizacji brzmi: „Pogodna i godna starość na Warmii i Mazurach.” Sieć współpracuje z Federacją Organizacji Socjalnych Województwa Warmińsko-Mazurskiego FOSA.</p>	<p>Brak</p>

Załącznik nr 3. Podmioty działające na rzecz osób starszych w województwie warmińsko-mazurskim w 2012 r.

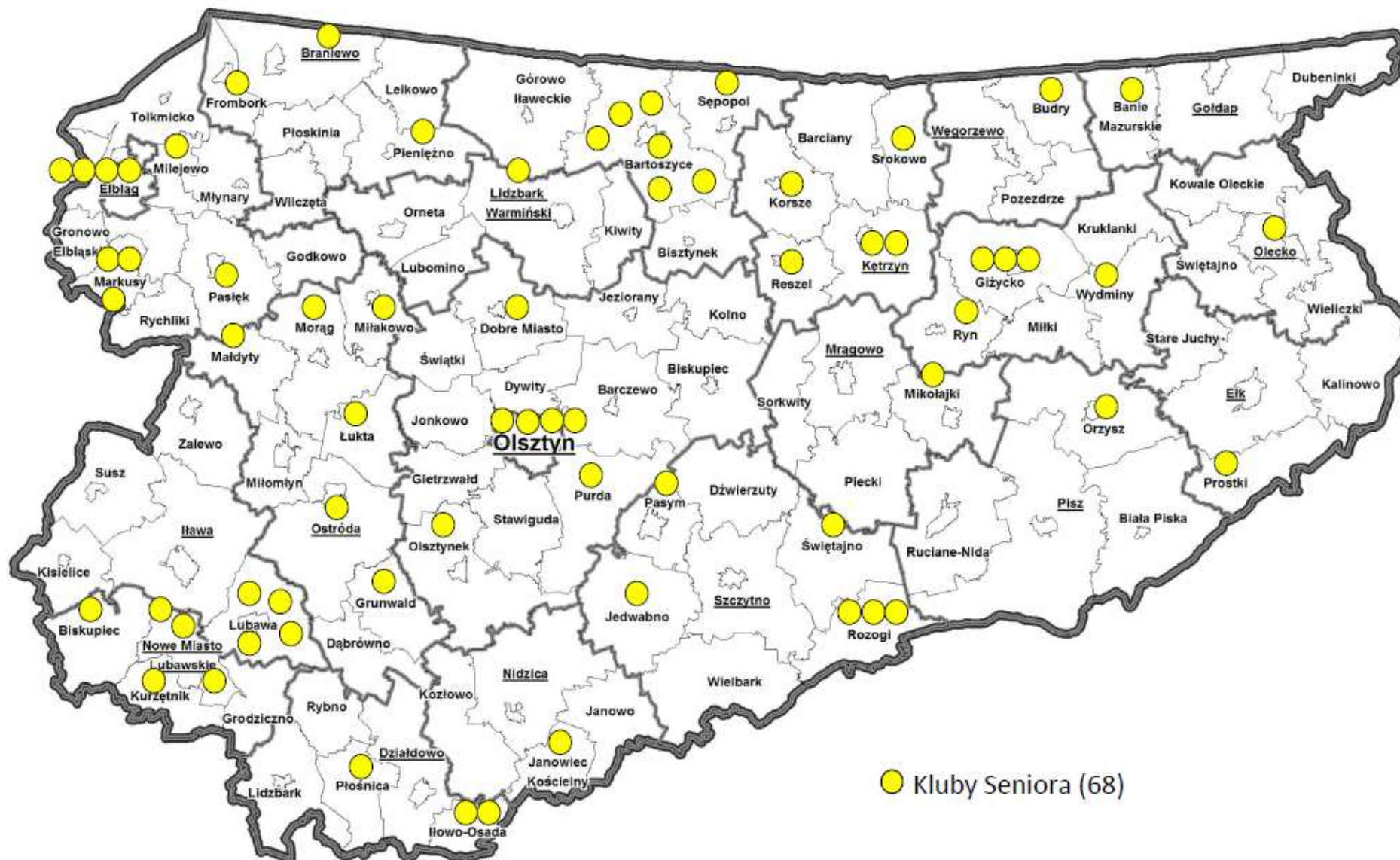

Uniwersytety Trzeciego Wieku w województwie warmińsko-mazurskim w 2012 r.

Kluby Seniora w województwie warmińsko-mazurskim w 2012 r.

Koła Gospodyń Wiejskich w województwie warmińsko-mazurskim w 2012 r.

